

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TAMER KOÇ

HASANDEDE GELENEKSEL BAĞCILIĞININ COĞRAFİ ESASLARI

Coğrafya Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tamer KOÇ

HASANDEDE GELENEKSEL BAĞCILIĞININ COĞRAFİ ESASLARI

Danışman

Prof. Dr. İhsan BULUT

Coğrafya Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Tamer KOÇ'un bu çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim GÜNER

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. İhsan BULUT

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Halil HADİMLİ

Tez	Hasandede Geleneksel Bağcılığının Coğrafi Esasları
Başlığı:	

Tez Savunma Tarihi : 08/05/2023

Mezuniyet Tarihi : 15/06/2023

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hasandede Geleneksel Bağcılığının Coğrafi Esasları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Tamer KOÇ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

11/05/2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Tamer KOÇ
Öğrenci Numarası	20195264010
Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. İhsan BULUT
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Hasandede Geleneksel Bağcılığının Coğrafi Esasları
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2090310664
Rapor Tarihi	11.05.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %10 Alıntılar dahil: %20

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 73 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Danışman Öğretim Üyesi
Prof. Dr. İhsan BULUT

İmza

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	ix
TEŞEKKÜR	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	2
1. Araştırma Problemi	4
2. Çalışmanın Sınırlılıkları	4
3. Materyal ve Yöntem	4
4. Terminolojik Sözlük.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

HASANDEDE BAĞCILIĞININ ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

1.1. Hasandede Köyünde Temel Ekonomik Faaliyetler	6
1.2. Bağcılığın Hasandede Ekonomisindeki Yeri.....	13
1.3. Hasandede Bağcılığının Geçmişi.....	13
1.4. Hasandede Bağcılığının Günümüzdeki Durumu	14
1.5. Hasandede Bağcılığının Geleceği	17

İKİNCİ BÖLÜM

HASANDEDE BAĞCILIK KÜLTÜRÜ

2.1. Bağ Alanlarının Yer Seçimi.....	18
2.2. Bağcılık Takvimi	23
2.3. Bağların Oluşturulması	24
2.4. Fidelerin Seçimi	25
2.5. Üzüm Çeşitleri ve Bağ Bakımı	26
2.6. Bağcılıkla İlgili Alet ve Ekipmanlar	27

2.7. Festivaller	30
------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜZÜM ÜRETİMİ VE BAĞ ÜRÜNLERİ

3.1. Üzüm Üretimi	31
3.2. Pekmez Üretimi	39
3.3. Sirke Üretimi	40
3.4. Yaprak Üretimi	41
3.5. İçecek Üretimi	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL HASANDEDE BAĞCILIĞININ SORUNLARI

VE

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1.Sorunlar.....	45
4.2.Çözüm Önerileri	46
SONUÇ	48
KAYNAKÇA.....	49
ÖZGEÇMİŞ	51

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Hasandede Köyü Tahıl ve Sebze Ekim Alanı (Dönüm).....	8
Tablo 1.2. Hasandede Köyünde Meyve Ürünlerinin Alansal Dağılımı (Dönüm)	10

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1.1 Orta Anadolu Petrol Rafinerisi ve Kızılırmak Nehri	6
Fotoğraf 1.2 Hasandede Türbesi Bahçe Girişi.....	11
Fotoğraf 1.3 Hasandede Türbesi Camii	12
Fotoğraf 1.4 Hasandede Türbesinden Bir Deme Örneği	12
Fotoğraf 1.5 Hasan Dede Türbesi'nin Yukarıdan Görünümü	13
Fotoğraf 2.1 Bağ Alanı Yer Seçimi	22
Fotoğraf 2.2 Bağ Alanından Görünüm	23
Fotoğraf 2.3 Kazayağı Çekimi.....	24
Fotoğraf 2.4 2.50 Metre Sıra Arası ve 1.50 Metre Sıra Üzeri Traktör Mesafesi.....	25
Fotoğraf 2.5 Amerikan Asma Anacı.....	26
Fotoğraf 2.6 Kaz Ayağı	28
Fotoğraf 2.7 Bahçe Motoru	28
Fotoğraf 2.8 Holder	28
Fotoğraf 2.9 Hasat Makası.....	29
Fotoğraf 2.10 Budama Testeresi.....	29
Fotoğraf 2.11 Kısa Bıçaklı Hasat Makası.....	29
Fotoğraf 2.12 Yörede Yapılan Festivalden bir kare.(Kaynak: Haberkale).....	30
Fotoğraf 3.1 Bağda Yapılan Yabancı Ot Temizliği	31
Fotoğraf 3.2 Temizlenmiş Bir Bağ Örneği	32
Fotoğraf 3.3 Potasyum Uygulamaları.....	32
Fotoğraf 3.4 Kükürt Uygulamaları	33
Fotoğraf 3.5 Yaprak Seyreltme Yapılmış Omca	34
Fotoğraf 3.6 Tepe alma İşlemi Yapılmış Omca.....	34
Fotoğraf 3.7 Sulama Deposu	36
Fotoğraf 3.8 Hasandede Göleti.....	36
Fotoğraf 3.9 Hasandede Beyazı.....	37
Fotoğraf 3.10 Olgunlaşmakta Olan Kalecik Karası.....	38
Fotoğraf 3.11 Kalecik Karası.....	38
Fotoğraf 3.12 Sunguroğlu Üzümü ve Hasadı	39
Fotoğraf 3.13 Pekmez Kaynatma	40
Fotoğraf 3.14 Kalecik Karasından Elde Edilen Beyaz ve Kırmızı Ev Tipi Şarap.....	42

Fotoğraf 3.15 Satışa Hazır Ev Tipi Şaraplar.....	43
Fotoğraf 3.16 Şarap Yapımında Kullanılan Bidonlar.....	43
Fotoğraf 3.17 Bidonda Durulanan Şarap	44
Fotoğraf 3.18 Şişelenerek Serin Yerde Bekletilen Şaraplar	44

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

°C : Santigrat derece

Cm: Santimetre

Kg: Kilogram

FAO: Dünya Tarım Örgütü

M: Metre

Mm: Milimetre

MKE: Makine Kimya Endüstrisi

S: Sayfa

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Vd: Ve diğerleri

% : Yüzde

ÖZET

Hasandede köyü, Kırıkkale il merkezine bağlı olup İç Anadolu Bölgesi-Orta Kızılırmak Bölümünde yer alır. Ankara -Kayseri devlet karayolu üzerinde bulunan köy, Merkez İlçe'nin güneyinde 31,6 km²'lik bir alan kaplamaktadır. Keskin ilçesine 5 km, Kırıkkale il merkezine ise 13 km uzaklıkta yer alır. Kırıkkale'nin güneydoğusunda ve Kızılırmak nehrinin doğusunda yer alan Hasandede, kuzeyinde Alandağ, doğusunda Kızıldağ ve güneyinde Behrek Dağı ile çevrilidir. Güneybatısı çok verimli ve 15.000 dekarlık alan kaplayan tarla, bağ ve bahçelerle kaplıdır.

Köyün en yüksek noktası 1100 m, en düşük noktası 680 m, yükseklik amplitüdü 420 m, deniz seviyesinden ortalama yüksekliği ise 765 m'dir.

Yaz ayı, sıcak ve kurak, kış ayı ise soğuk ve kar yağışlı geçer. Sıcaklığın en yüksek olduğu ay Ağustos ayı (38 °C) , en düşük sıcaklık değerleri ise ocak ayındadır.(1.2 °C' dir). İlkbahar ve kış aylarında yağış artar. En düşük yağış yaz aylarında 6.4 mm, en çok yağış Aralık ve Ocak'ta 44.7 mm olarak düşer. Donlu gün sayısı Kızılırmak Nehri'nin de etkisiyle 10-12 günü geçmemektedir.

Hasandede köyünün nüfusu 2021 yılına göre 1017 kişidir. Nüfusun 519 'u erkek, 498 kişisi ise kadındır. Nüfusun tamamı Alevi mezhebindedir.

Hasandede köyünün ağırlıklı olarak ekonomik ve kültürel anlamda etkileşim halinde olduğu Ankara, Kırıkkale, Kırşehir ve Kayseri illeriyle olan bağlantısını köyün içinden geçen Kırıkkale-Kayseri yolu sağlamaktadır. Bağcılık ürünleri en önemli geçim kaynağı olup ayrıca buğday, arpa, mısır, kavun, karpuz, patates, şekerpancarı ve çeşitli meyveler yetiştirilir. Büyükbaş hayvancılıktan ziyade küçükbaş hayvancılık daha yaygındır. Hasandede Türbesi de köyün tanınırlığı ve ekonomisi açısından önem arz eder. Hasandede köyü üzüm ve geleneksel ev tipi şarabı ile Ülkemizin her tarafında tanınmaktadır. Nüfusun hemen hemen tamamı Alevi/Bektaşî kültüründen olan köyde, kültürlerinde önemli yere sahip gereği şarap üretimi gelenekselleşmiştir. Bağcılık, tarımsal faaliyetler içerisinde ön sıradadır. Üzüm, başta Hasandede olmak üzere, hem de civar köylerde de önemli bir geçim kaynağıdır.

Bağcılıktan elde edilen ürün pazarlarda satılmasının yanı sıra, traktörlerin kasalarında Kırıkkale ve Ankara başta olmak üzere yol kenarlarında, işlek caddelerde ve sokaklarda yaş üzümü satarlar. Üzümden elde edilen diğer ürünler ise köyde fabrika ve atölye olmaması nedeniyle evlerin alt kısımlarında şarap, pekmez vb. yapmak amacıyla değerlendirilir.

Köy, Türkiye genelinde Hasandede beyazı üzümü ve geleneksel ev tipi şarabı ile tanınmaktadır. Bu çalışmada unutulmuş geleneksel babadan oğula aktarılarak tarımı yapılan bağ ve ürünlerinin nasıl üretildiği üzerinde durulmuştur. Bağ tarımı ile uğraşan köy hanesinden 63 kişi görüşülmüş, literatür taraması yapılmış ve geleneksel üzüm ve şarap yetiştiriciliği doğal faktörlerde dikkate alınarak kaleme alınmıştır. Üzüm ve şarap yetiştiriciliği ile ilgili mekânsal sorunlar ve çözüm önerileri tez çalışmasında ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Omca, Köy, Geleneksel Ev Tipi Şarap, Cibre, Çortuk.

SUMMARY

GEOGRAPHICAL PRINCIPLES OF TRADITIONAL VITICULTURE IN HASANDEDE

Hasandede Village is connected to Kırıkkale city center and is located in the Central Anatolia Region-Central Kızılırmak Section. Located on the Ankara Kayseri state highway on the south of the central district of the city, the village covers an area of 31.6 km². It is 5 km from the town of Keskin and 13 km from the city center of Kırıkkale. Hasandede, located in the southeast of Kırıkkale and east of the Kızılırmak River, is surrounded by Mount Alandağ in the north, Mount Kızıldağ in the east and Behrek Mountain in the south. Its Southwest is covered by very fertile fields, vineyards and orchards covering 15,000 decares.

The highest point of the village is 1100 m, the lowest point is 680 m, the height amplitude is 420 m, and the average altitude is 765 m above sea level. Summer is hot and dry, and winter is cold and snowy. The month with the highest temperature is August (38° C), and the lowest temperature values are January (1.2° C). Precipitation increases in spring and winter. The lowest precipitation falls at 6,4mm in summer and the highest precipitation falls at 44,7mm in December and January. The number of frost days does not exceed 10-12 days with the effect of the Kızılırmak River.

The population of Hasandede Village is 1017 people according to 2021. 519 of the population is men and 498 of it are women. The entire population is from the Alevi sect. The connection of Hasandede Village with the provinces of Ankara, Kırıkkale, Kırşehir and Kayseri, where there is predominantly economic and cultural interaction, is provided by the Kırıkkale-Kayseri road passing through the village. Viticulture products are the most important source of livelihood and also wheat, barley, corn, melons, potatoes, sugar beets and various fruits are grown. Ovine breeding is more common than cattle breeding. Hasandede tomb is also important for the recognition and economy of the village. Hasandede Village is known all over our country with its grapes and traditional house wine. In the village, whose population is almost entirely from the Alevi/Bektashi culture, wine production has become traditional, as it has an important place in their culture.

In Hasandede, viticulture is at the forefront as the most grown fruit in the volcanic lands that do not cover a large area. Grape is an important source of livelihood in the surrounding villages, especially in Hasande. The product obtained from viticulture is not sold in the markets. Village people sell fresh grapes in the boxes of tractors, on the roadsides and busy streets, especially in Kırıkkale and Ankara. Other products obtained from grapes are used to make wine, molasses, etc., in the lower parts of the houses, since there are no factories and workshops in the village.

The village is known throughout Turkey for its Hasandede Beyazı grape and traditional house wine. In this study, it is emphasized how the forgotten, traditional, vineyards and vineyard products that are cultivated by transferring from father to son are produced. 63 people from the village household dealing with vineyard farming were interviewed, literature was searched and traditional grape and wine growing was written by taking natural factors into account.

Problems and solution proposals related to wine and grape growing have been presented in the thesis study.

Keywords: Vinestock, Village, traditional house wine, cibre, cortuk

TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında derin bilgileriyle yoluma ışık tutan saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. İhsan BULUT hocama kıymetli bilgi ve görüşleri ile her zaman yardımcı olan Prof. Dr. İbrahim GÜNER hocama, kıymetli tespitleri ile yardımlarını ve rehberliğini sürekli hissettiğim Dr. Öğr. Üyesi Halil HADİMLİ hocama, yüksek lisans döneminde ve tez hazırlama sürecinde bilgileri ve nezaketiyle yardımlarını esirgemeyen Hasandede ahalisinden Serdar DEMİRKIRAN beye ve köy halkına, görev yerim Kalecikte engin tecrübesi ve bilgisi ile bağ teknikeri Aziz YILMAZ beye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksek Okulu öğretim görevlilerine teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Üzüm, kültür altına alınmış Dünyanın en eski bitkilerinden olan asmanın meyvesidir. Dünyada ve Türkiye’de en fazla üretilen meyvedir. Zengin bir üretim şekline sahip olan üzüm, Türkiye coğrafyasında yaklaşık 6000 yıldan beri yetiştirilmektedir.

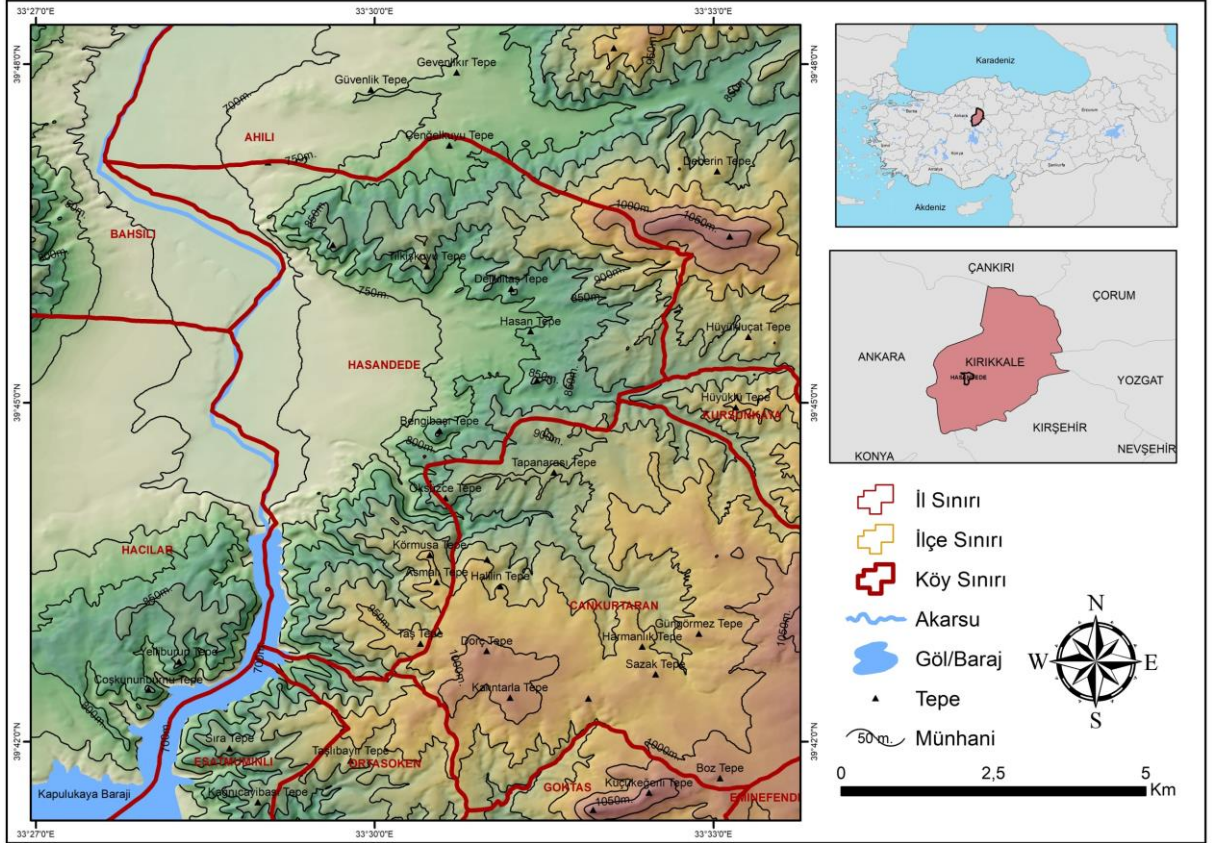
“Hasandede Geleneksel Bağcılığının Coğrafi Esasları” konulu yüksek lisans tezinde bu alanının doğal, beşeri coğrafya özelliklerinden genel hatları ile bahsedilmiş, Hasandede geleneksel bağcılığı ve bağ ürünleri ve yapım aşamaları tanıtılmıştır. Kaybolmakta olan geleneksel bağcılık tüm yönleri ile ele alınmış ve gelecek nesillere bir kaynak olması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın bağ ile bağı olan herkese faydalı olmasını ve Türkiye’nin bağcılık potansiyeline katkı sunmasını dilerim.

GİRİŞ

Dünyada bağıcılığa elverişli iklim kuşağı 34° - 49° kuzey ve güney enlemleri arası sayılmakta ve oldukça eski tarihsel ve ekonomik öneme sahip tarımsal uğraşlardan biridir. Asma yetiştiriciliğine ait bulunan en eski örnekler; yaklaşık 140 milyon yaşındaki herba, yaprak fosilleri ve çok iyi korunmuş durumdaki çekirdeklerdir. Tarih öncesi ilk insan yaşamının başladığı kabul edilen dönemden kalma çekirdekler, insanoğlunun bitkiyi çabuk tanıdığını göstermektedir(Orhan ve Ark., 2009).Yabani olan bitkinin; meyvelerinin taze veya kuru olarak tüketilmesi, şarap yapımında kullanılması nedeniyle M.Ö. 6000'den sonra kültüre alındığı tahmin edilmektedir. Yapılan araştırmalar çekirdek kalıntılarının, alkolü içki yapımı sonucu sıkma artığı olarak toplu halde bulunduğunu kanıtlamaktadır(Ağaoğlu, 1999).

Tez çalışmasının konusu olan Hasandede köyü, Kırıkkale il merkezine bağlı (1971-2012 yılları arasında belde statüsünde idi) olup İç Anadolu Bölgesi-Orta Kızılırmak Bölümünde yer alır. Ankara -Kayseri devlet karayolu üzerinde bulunan köy, Merkez ilçe'nin güneyinde 31,6 km²'lik bir alan kaplamaktadır. Keskin ilçesine 5 km, Kırıkkale il merkezine ise 13 km uzaklıkta yer alır(Şekil 1.).

Şekil 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Kırıkkale'nin güneydoğusunda ve Kızılırmak nehrinin doğusunda yer alan Hasandede, kuzeyinde Alandağ, doğusunda Kızıldağ ve güneyinde Behrek Dağı ile çevrilidir. Güneybatısı çok verimli ve 15.000 dekarlık alan kaplayan tarla, bağ ve bahçelerle kaplıdır. Köyün batısından geçen Kızılırmak, Kırıkkale Belediyesi'nin son sınırını oluşturmaktadır. Hasandede köyü yönetsel alanının kuzeyinde Kırıkkale il merkezi, Yahşihan ilçesi, kuzeybatısında Bahşılı ilçesi, kuzeydoğusunda Ahili köyü, batısında Hacılar köyü, güneydoğusunda ise Cankurtaran köyü, Ahili köyü ile olan kuzey sınırı, Tor Dağı'nın doğusundan akan Kızılırmak nehri'nden başlar ve buradan batı-doğu doğrultuda Alandağ'ın kuzey uzantısı olan Çengelkuyu Tepesi üzerinden geçer. Köyün en yüksek noktası 1100 m, en düşük noktası 680 m, yükseklik amplitüdü 420 m, deniz seviyesinden ortalama yüksekliği ise 765 m'dir(Şekil 2.).

Şekil 2. Hasandede Köyünün Uydu Görünümü

Hasandede 765 m' lik yüksekliği ile İç Anadolu Bölgesi'nde görülen karasal ikliminin etkisindedir. Kızılırmak Nehri, Köyde kışın sıcaklık değerlerinin fazla düşmesini engellemiş olmakla birlikte sabahları sazak oluşturması açısından özellikle kışları don oluşumu ve sislere neden olmaktadır. Köyün etrafı kil oranı yüksek kahverengi bozkır toprağı ile kaplıdır. Kırşehir Masifi içerisinde bulunan Hasandede Köyü'nde granit, siyenit, pegmatit, diyorit ve monzolitler bulunmaktadır.

Hasandede köyündeki arazinin yaklaşık olarak % 50,4 ini mera, %23,4 ünü bağ, % 16,9 ini kuru tarım (nadaslı) , % 0,7 ini orman, %4,6'sını yerleşme alanları, %1,3'ünü ise diğer araziler (kayalıklar, su yüzeyleri v b) kaplamaktadır(Kincal, 2017).

Tablo 1. Hasandede Köyü Arazi Kullanımı(2017)

Araziler	Alan (ha)
Mera	1593,5
Bağ (kuru)	500
Kuru tarım (nadaslı)	615
Orman	18,6
Yerleşme alanları	147,6
Diğer araziler	39,9
Toplam	3161,4

12/11/2012 tarihli 6350 sayılı kanuna göre nüfusu 2000' in altında olan belediye teşkilatlı köyler artık muhtarlık tarafından yönetilecektir. Bu kanuna istinaden Hasandede köyünde 2012 yılında belediye teşkilatı kaldırılmış ve köy muhtarlıkla yönetilmeye başlanmıştır. Hasandede köyünün nüfusu 2021 yılına göre 1017 kişidir. Nüfusun 519 'u erkek, 498 kişisi ise kadındır. Nüfusun tamamı Alevi mezhebindedir.

Hasandede köyünün ağırlıklı olarak ekonomik ve kültürel anlamda etkileşim halinde olduğu Ankara, Kırıkkale, Kırşehir ve Kayseri illeriyle olan bağlantısını köyün içinden geçen Kırıkkale-Kayseri yolu sağlamaktadır. Bağcılık ürünleri en önemli geçim kaynağı olup ayrıca buğday, arpa, mısır, kavun, karpuz, patates, şekerpancarı ve çeşitli meyveler yetiştirilir. Büyükbaş hayvancılıktan ziyade küçükbaş hayvancılık daha yaygındır. Hasandede türbesi de köyün tanınırlığı ve ekonomisi açısından önem arz eder.

Fotoğraf 1. Hasandede Köyünün Görünümü

1. Araştırma Problemi

Bağ takviminin bir yıllık süreyi kapsamaması- şubat ayı içinde başlayarak bir diğer şubat ayına kadar devam etmesi - araştırmanın başlıca problemini teşkil etmektedir. Köy nüfusunun büyük bir kısmının Kırıkkale’de evinin bulunması ve köye hafta sonları veya düzensiz gelmeleri, nüfusun kültürel yapısı, yaş durumu, ekonomik durumu, bağ tarımında kullanılan yöntem ve tekniklerin farklılık göstermesi diğer problemler olarak dikkat çekmiştir.

2. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Hasandede Köyü’nde çalışmanın kısıtlılıkları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Köye mayıs-haziran-ağustos-eylül aralığında on iki kez gidilmiş olup köy hane halkının çoğunun Kırıkkale’de bulunması veya başka nedenler ile (düğün, cenaze vb.) köyde sürekli bir bulunamamışlardır.
2. İstatiksel ölçümleme için Hasandede’nin yeterli bir örnek büyüklüğüne sahip olmaması nedeniyle verilerden anlamlı bir ilişki yaratmakta sorunlar yaşanmıştır.
3. Hasandede Köyü ile ilgili daha önceden yapılan bilimsel çalışmalar ve literatürün fazla olmaması nedeniyle veri toplanırken zorlanılmıştır.
4. Ankara-Hasandede Köyü arasında sadece hafta sonları gidilmesi çalışmayı sınırlandırmıştır.
5. Köyde mukim birçok aileye ulaşamadığı için sınırlı erişim sağlanmış ve telefon ile görüşmeler yapılmıştır. Dolayısı ile araştırma yeniden tasarlanmış ve yapılandırılmış ve süreç uzamıştır.
6. Bağ mevsiminin bir yıl olması nedeniyle zaman kısıtlaması ile karşılaşmıştır.
7. Araştırma bulguları örneklemin yetersiz olması nedeniyle genelleştirilememiştir.
8. Geleneksel bağcılıkta kullanılan yöntem ve teknikler farklı olduğu için genelleştirilememiştir

3. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini Kırıkkale iline Hasandede Köyü’nde geleneksel bağcılık yapan yirmi üç üreticiden röportaj, sohbet ve not ve yoluyla elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Hasandede Köyü ile ilgili yazılan makaleler ve tezlerden yararlanılmış ve yorumlanmıştır. Bağcılık ile ilgili tezler ve makaleler incelenmiştir. Görüşmelerde ses kayıtları alınan kişilerin izinleri alınarak karşılaştırılmış, sentezlenmiş yazıya dökülmüştür.

4. Terminolojik Sözlük

- Ağlama: Kış budamasından sonra açılan gözlerin soğuk vurması nedeniyle çıkan sıvı.
- Aleçik(alaçık): Bağ ve bostanlarda çadır biçiminde dallarla yapılmış derme çatma kulübe.
- Alaca: Üzüme renk veren ben.
- Bağa çıkmak: Bağa göçmek.
- Ben değmek: Olgunlaşma aşamasında meyvelerde görülen sarılık.
- Ben düşme: Üzüm meyvesine renk gelmesi.
- Cıngıl: Küçük ve seyrek salkım.
- Çelik: Üzüm anacına verilen isim.
- Çubuk: Üzüm bitkisi.
- Engir: Çeliklerin dibindeki taze çıkan sürgün.
- Fiş: Ezilmiş üzüm posası.
- Göz: Boğumlardaki şişkin yapı.
- Göz açmak: Kış budamasında çubuklardan dal oluşması için kesilen yer.
- Göz sardırmak: Asmanın dibini toprakla örtmek.
- Kalem: Kültür asması sürgünlerinden alınan çoğaltma.
- Koltuk: Yaprak ile sürgünün kesiştiği noktadan çıkan sürgün.
- Koruk: Olgunlaşmamış ekşi üzüm.
- Kör: Soğuk vurması nedeniyle kurumuş üzüm.
- Kümbet: Fidanın ilk dikimi sonrası toprak üstünde kalan kısmının toprakla örtülmesi
- Kütük: Üzüm anacına verilen isim.
- Neferiye: Koltuk sürgünlerindeki salkım.
- Tomurcuk: Gözlerden sürgünlerin çıktığı kısım.
- Obur sürgün/dal: Yaşlı kısımlardan çıkan verimsiz sürgün/filiz/dal.
- Omca: Asma ve üzüme verilen isim.
- Pekmez toprağı: Üzüm şirasını kestirmek için kullanılan beyaz renkli, killi toprak.
- Şire/Şıra: Üzümün şerbeti.
- Taban: Tarla veya bağın alt başı.

BİRİNCİ BÖLÜM

HASANDEDE BAĞCILIĞININ ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

1.1. Hasandede Köyünde Temel Ekonomik Faaliyetler

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Üzüm üretiminin ön planda olduğu köyde ayrıca buğday, arpa, karpuz, kiraz üretimi de önemlidir. Günümüzde bir Türkiye gerçeği olan köyden şehre yapılan göçler, eğitim faaliyetlerin şehirlerde daha iyi olması nedeniyle gençlerin köyde yaşamak istememesi, tarım topraklarının bölünmesi, tarımda maliyetlerin artması, üretilen ürünlerin gerçek değerlerinin altında satılması ve Hacılar köyündeki Orta Anadolu Petrol Rafinerisinin tarım ürünlerine zarar verdiğini gerekçe göstererek azalmıştır.

Fotoğraf 1.1 Orta Anadolu Petrol Rafinerisi ve Kızılırmak Nehri

2017 Yılı Kırıkkale ili Çevre Durum Raporunda TÜPRAŞ Rafinerisinin potansiyel toprak kirleticisi faaliyetleri olan tesislerden olduğu ayrıca ilde sanayi kaynaklı hava kirliliği; TÜPRAŞ Rafinerisi, MKE Kurumu Fabrikaları, Akaryakıt ve Depolama ve Dolum Tesisleri, LPG Depolama ve Dolum Tesisleri, Gaz Beton Fabrikası ve Organize Sanayi Bölgesinde bulunan tesislerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Tarımsal etkilerden bahsedilmemiştir.

Hasandede köyü üzüm ve geleneksel ev tipi şarabı ile ülkemizin her tarafında tanınmaktadır. Nüfusun hemen hemen tamamı Alevi/Bektaşî kültüründen olan köyde, kültürlerinde önemli yere sahip gereği şarap üretimi gelenekselleşmiştir.

Hasandede'de bağcılık, tarımsal faaliyetler içerisinde beş yüz dönümlük alanda yapılır ve üretim miktarı ile göze çarpmaktadır. Üzüm en fazla üretimi yapılan meyvedir. Üzüm, başta Hasandede olmak üzere, hem de civar köylerde de önemli bir geçim kaynağıdır. Elde edilen üzüm pazarlarda, traktörlerin kasalarında Kırıkkale ve Ankara başta olmak üzere yol kenarlarında, işlek caddelerde satılır. Şarap, pekmez ve sirke ise köyde fabrika ve atölye olmaması nedeniyle evlerin alt kısımlarında geleneksel olarak üretilir ve bir kısmı kendi ihtiyaçları için bir kısmı da gelir elde etmek amacıyla satılır.

Hasandede köyünde 318,051 dönüm arazi ile ikinci tarımsal ürünü buğdaydır. Köyde buğdayın Rus buğdayı cinsi ekilmektedir. 1 dönüm araziye ekilen 45-50 kg tohumdan ortalama 150-200 kg ürün elde edilmektedir. Ekim ayında ekilen buğday Haziran ayında hasat edilmektedir. Hasattan sonra ikinci ürün olarak salatalık, fasulye, yeşillik, kabak ve benzeri güzlük sebzeler ekilmektedir.

Arpa tarımı köy sınırları içinde 254,149 dönümlük alan ile geniş yer kaplamaktadır. 1 dönüm araziye 50 kg tohum ekilerek ortalama 750-1000 kg ürün elde edilmektedir. Mart ayında ekilen arpa, haziran ayında biçerdöver ile hasat edilmektedir.

Hasandede Köyü'nde 97,547 dönüm alanda çerezlik ayçiçeği yetiştirilmektedir. Nisan ayında ekilen ayçiçeği ağustos ayında döner biçer ile hasat edilmektedir. Köyde ayçiçeğinin Kıbrıs cinsi yetiştirilmektedir.

Köyde 0,800 dönüm arazide bamya yetiştirilmektedir. Mart Nisan ayında tohumlar toprağa tek tek ekilmekte ve temmuz ayından itibaren 3-4 ay boyunca ürün alınmaktadır. Bamya haftada 2 kere hasat edilmektedir. 1 dönüm araziye 250 -300 gr ekilen bamya tohumundan ortalama 250 kg'dan çok ürün elde edilmektedir.

Patlıcan fideleri domates ve biber fidelerine göre daha sık ekilmektedir. Yetişmiş Patlıcanlar haziran ve temmuz ayında, 1 dönüm araziden ortalama 600 kg patlıcan toplanmaktadır. Hasandede köyünde Kemer ve topak patlıcan (bostan patlıcanı) cinsleri yetiştirilmektedir.

Köyde fasulye 0,949 dönüm alanda yetiştirilmektedir. Nisan ayında ekilen fasulye tohumları, haziran ve temmuz ayında toplanmaktadır.

Köyde 1 dönüm araziden ortalama 100-150 kg fasulye elde edilmektedir. Hasandede köyünde fasulyenin Sırık Ayşe, Barbunya ve kırk günlük cinsleri yetiştirilmektedir.

Köyde 4 dönüm alanda salatalık yetiştirilmektedir. Salatalığın ekimi nisan hasadı ise mayıs ve haziran ayında yapılmaktadır. Salatalık hasadı haftada iki kere yapılmaktadır. Köyde 1 dönüm araziye ekilen 500g tohumdan ortalama 500 kg ürün elde edilmektedir. Burada salatalığın Langa ve Hibrit cinsleri yetiştirilmektedir.

Köy arazisinde karpuz 15,760 dönüm arazide yetiştirilmektedir. Nisan ayında toprağa ekilen karpuz tohumları ağustos ayından itibaren toplanmaktadır. Köyde 1 dönüm araziden ortalama 500 kg ürün alınmaktadır. Burada karpuzun Ala karpuz ve Halep karası cinsleri yetiştirilmektedir

Hasandede köyünde kavun 8 dönümlük arazide yetiştirilmektedir. Nisan ayında ekilen kavun temmuz ve ağustos ayında toplamaktadır. Köyde kavunun Kara, Sarı, Kışlık, Kırkağaç, Divlek, İpsala ve Yuva cinsleri yetiştirilmektedir.

Sofralık mısır tarımı köy arazisinde 91,268 dönüm alan kaplamaktadır. Nisan ayında ekilen mısır tohumları, haziran ve temmuz aylarında yetiştirilmiş ürün olarak hasat edilmektedir. Köyde 1 dönüm alandan ortalama 150 kg ürün elde edilmektedir. Hasandede köyünde mısırın Cin ve patlatmadık cinsleri yetiştirilmektedir.

Yem olarak yetiştirilen silajlık mısır tarımı köy arazisinde 140,538 dönüm alanda yapılmaktadır. Mısır mart ayında ekilip temmuz ayında biçerdöverle hasat edilmektedir. Burada 1 dönüm alandan ortalama 500 kg ürün elde edilmektedir(Kincal, 2017), (Tablo 1.1).

Tablo 1.1. Hasandede Köyü Tahıl ve Sebze Ekim Alanı (2017)

ÜRÜN	EKİLEN ALAN(DÖNÜM)
Bamya	0,8
Fasulye(Taze)	0,949
Salatalık	4,001
Kavun	8
Karpuz	15,76
Biber	21,347
Patlıcan	40,775
Domates	68,23
Mısır	91,268
Mısır (Silajlık)	140,538
Nadas	142,985
Yonca	146,011
Arpa (Yemlik)	254,149
Buğday (Ekmeklik)	318,051

Hasandede köyünde dikili alanlar genel olarak Kırıkkale-Kayseri Yolu'nun batısında ve sık yerleşmelerin bulunduğu Hasandede türbesi etrafındaki evlerin bahçelerinde yer almaktadır. Hasandede köyünde armut ağaçlarının ekildiği alan 1,919 dönümdür. Burada armudun Akça, Deveci ve kışlık cinsleri yetiştirilmektedir. Akça armut ürünlerini haziran ayında vermektedir. Meyveleri küçük, sulu ve az kumludur. Deveci armudu ürünlerini akçadan sonra temmuz ayında, kışlık armut ise ağustostan sonra vermektedir.

Hasandede köyünde elma 16,346 dönüm arazide yetiştirilmektedir. Genelde nisan ayında çiçek açan elma ağaçları haziran ve temmuz ayında olgunlaşmaktadır. Köyde elmanın Golden, Starking, Japon ve Amasya elması cinsleri yetiştirilmektedir

Köyde 53,805 dönüm arazide kayısı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Kayısı erken çiçeklenen bir meyve türü olduğundan (mart ayı), ilkbahar geç donlarından çok etkilenmektedir. Hasandede köyünde kayısının şekerpare, al yanak ve Malatya cinsleri yetiştirilmektedir

Şekerpare cinsi kayısı sofralık ve kurutmalık olarak yetiştirilmektedir. Meyveleri köyde haziran ayında olgunlaşmaya başlamaktadır. Al yanak sofralık kayısı çeşididir. Meyveleri haziran ve temmuz ayında olgunlaşmaktadır. Malatya cinsi ise (Hacısalihoglu, Hasan Bey) kurutmalık ve sofralık bir çeşittir.

Köyde yetiştirilme alanı 22,518 dönümdür. Köyde kirazın Beyaz Napolyon ve Kırmızı Napolyon çeşitleri yetiştirilmektedir. Kiraz ağaçları da kayısı ağaçları gibi erken çiçek açmaktadır. Kirazın ağacının ürünleri mayıs ayından itibaren alınmaya başlamaktadır

Şeftali ağaçlarının köy arazisinde kapladığı alan 2,306 dönümdür. Şeftali de erken çiçek açan meyve türlerindendir. Köyde bu meyve haziran ve temmuz ayında olgunlaşmaktadır. Burada şeftalinin Sarı yarma ve Bursa çeşitleri yetiştirilmektedir

Vişne ağacı köyde 1,837 dönüm arazide yetiştirilmektedir. Nisan ayında çiçek açan vişnenin meyveleri temmuz ayında toplanmaktadır.

Bölgede yer yer, mevcut olan volkanik alanlarla, bağ alanları arasında yakın bir münasebet mevcuttur. Üzüm, başta Hasandede olmak üzere, bağcı köylerin geçim kaynağını teşkil eder. Elde edilen mahsulün bir kısmı; Ankara ve Kırıkkale ile civar ilçelere yaş üzüm sofralık olarak gönderildiği gibi, bir kısmı da şaraplık olarak gönderilir.

Köyde üzüm başlıca yetiştirilen meyve türüdür. Hasandede köyü Türkiye genelinde üzümü ve şarabı ile tanınmaktadır. Bağcılık faaliyetinin gelişmesinin sebebini Bektaşî geleneğinde şarabın önemli yer tutmasına bağlayabiliriz. Üzüm 500 dönümlük alanla köyde en çok yetiştirilen meyvedir. Burada genellikle Hasandede beyazı ve Hasandede siyahı üzüm cinsleri yetiştirilmektedir. Ayrıca, sungur oğlu, devedişî, gül güllü, siyah kuşüzümü, beyaz

kuşüzümü de yetiştirilen üzüm cinslerindendir. Sofralık beyaz üzümlerden pekmez, kurutma ve kaliteli şarap yapılmaktadır. Siyah sofralık üzümlerden ise şarap ve kurutma yapılmaktadır

Ağustos sonu olgunlaşan üzümlerden eylül ortalarında şarap yapılmaktadır. Mayıs ayının sonunda üzüm yaprağı salamurası yapılmaktadır. Bir asmadan ortalama 10-15 kg üzüm alınmakta ve bir litre şarap ortalama iki kilo üzümden yapılmaktadır. Bir litre pekmez yapmak için ise üzüm çeşidine göre değişmekle birlikte ortalama 7-8 kilo üzüm gerekmektedir(Kincal, 2017), (Tablo 1.2).

Tablo 1.2. Hasandede Köyünde Meyve Ürünlerinin Alansal Dağılımı (2017)

MEYVELER	ALANSAL DAĞILIM(DÖNÜM)
Armut	1,919
Vişne	1,936
Şeftali	2,306
Erik	7,701
Elma	16,346
Kiraz	22,518
Kayısı	53,805
Üzüm	500.00

Hasandede köyünde hayvancılık faaliyetleri, mera hayvancılığı besi hayvancılığı ve kümes hayvancılığı ile arıcılık şeklinde yapılır.

Köy arazisindeki zengin bir ot topluluğunun olduğu meralar büyükbaş hayvancılık için iyi bir potansiyel oluşturmıştır. İlkbahar aylarıyla birlikte yeşeren meralarda hayvan sürüleri otlatılmaktadır. Büyükbaş hayvan ırkları içerisinde en fazla pay melez ırkına aittir. Bu ırkta inek sayısı 362, dana sayısı 22, buzağı sayısı 134, düve-tosun sayısı ise 155 adettir. Bu ırkın günlük süt verimi ortalama 7 kg'dır. Verimin en fazla olduğu kültür ırkına ait büyükbaş hayvan sayısı, inek 51, dana 12, buzağı 17, düve-tosun ise 31 adettir. Bu ırkın günlük ortalama süt verimi yaklaşık 10 kg olmaktadır. Köyde büyükbaş hayvancılık faaliyeti ilkel işletmeler halinde yapılmaktadır. Toprağın verimini artırmak ve bir sonraki ekim dönemine hazırlamak amacıyla sonbaharda tarlalara hayvan gübresi dökülmektedir.

Araştırma alanındaki hayvan türleri içinde küçükbaş (koyun-keçi) hayvanlar da önemli yer oluşturmaktadır. Köyde bu faaliyet küçük aile işletmeciliği şeklinde sürdürülmektedir. Köyde hayvan besleyen aileler ürettikleri ürünlerden ihtiyaç fazlasını satmaktadır.

Hasandede köyünde kümes hayvancılığı ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Burada hemen her aile bu faaliyetle uğraşmaktadır. Çoğu aile ihtiyaç fazlası yumurta ve hayvanları Kırıkkale pazarlarında ve yol kenarında satmaktadır.

Köyde bağ alanları etrafında ve evlerin bahçelerindeki kovanlarda bal üretimi de gerçekleştirilir. Yıllık bal üretimi yaklaşık olarak 250 kg kadardır.

Hammaddelerin işlenerek tüketime hazırlanması sanayi faaliyetlerini oluşturmaktadır. Hasandede Köyü'nün ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa bağlıdır ve bu yüzde köyde sanayi tesisleri kurulduğu yerler az alan kaplamaktadır. Köy arazisinde yapılan Su arıtma tesisi ve küçük bir parçası Hasandede Köy sınırları içinde kalan Kapulukaya Baraj Gölü köyün sanayi alanlarını oluşturmaktadır

Turizm, Hasandede köyünün geçim kaynaklarından. Köy hem doğal (Kızılırmak Nehri, Kapulukaya Baraj Gölü, Hasandede Göleti, Peribacaları) hem mimari (Hasandede Türbesi, Dem Otel) yapılar bakımından etraf köylere nazaran daha fazla turist çekmektedir. Köy belediye teşkilatı tarafından yönetildiği zamanlarda yapılan festivaller önemli sayıda turist çekiyordu. Fakat günümüzde bu festivaller düzenlenemediği için turist sayısında önemli derecede azalma olmuştur.

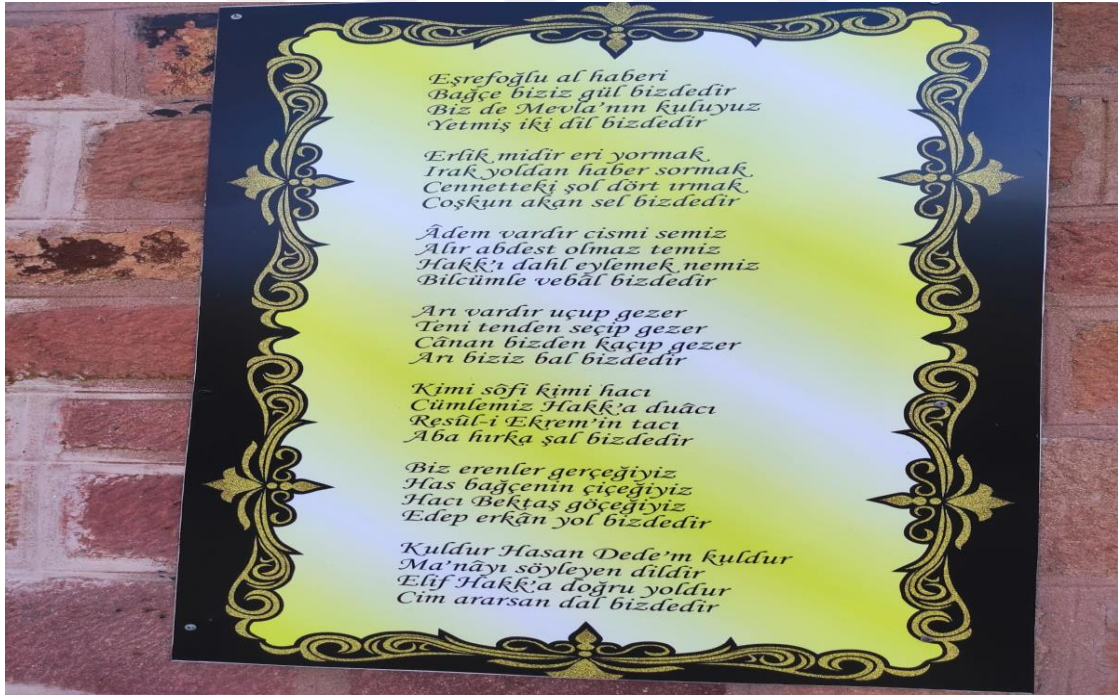
Hasandede Camii ve Türbesi'nin, köy turizmi açısından büyük önemi vardır. Bektaşî geleneği için çok önemli yere sahip olan türbe Türkiye'nin dört bir yanından ziyaretçi çekmektedir. 1605 yılında Mimar Sinan'ın kalfaları tarafından Hasandede Külliyesi adıyla inşa edilmiştir.

Fotoğraf 1.2 Hasandede Türbesi Bahçe Girişi

Fotoğraf 1.3 Hasandede Türbesi Camii

Fotoğraf 1.4 Hasandede Türbesinden Bir Deme Örneği

Fotoğraf 1.5 Hasan Dede Türbesi'nin Yukarıdan Görünümü (Kaynak: Hasandede Köyü'nün Tanıtım Filmi)

1.2. Bağcılığın Hasandede Ekonomisindeki Yeri

Hasandede köyünde en fazla üretimi yapılan tarımsal faaliyettir. Köyde üzüm üretimi, pekmez üretimi, sirke üretimi ve ev tipi şarap üretimi yapılmaktadır. Ülke çapında Hasandede beyazı ve ev tipi geleneksel şarabı ile tanınan köyde hemen hemen tüm köy hanesi bağ tarımı yapmaktadır. Köyde 2022 yılında yaklaşık olarak 100 ton üzüm, 200 kg yaprak, 50 000 litre pekmez, 200-300 litre sirke ve 20.000 litre geleneksel ev tipi kırmızı ve beyaz şarap üretilir. Pazarlama sorunlarının çözülmesi ile Köyün ekonomiye katkısı yükselecektir.

1.3. Hasandede Bağcılığının Geçmişi

Kâtip Çelebi'nin Cihannüma adlı eserinin 644 üncü sayfasında Hicri 1145 de Hasan dede köyü hakkında şunlar yazılıdır:

“Çukurcak Engürü'den bir merhale Şarkda Kasabasız bir kazadır Alma dağı bunun yaylağıdır. Bir ruh'u bülend ve hoş abu yaylakları ve çam ve ardıç ve sair esnaf, escara müstemil bir meşhur dağdır. Yörükân Ankara'da Livai Ankara'da sakin Yörükane müteallik bir kazadır. Kadıları şehirden şehire gezip maslahatların görür. Mahsus yeri yoktur. Haymana Alma dağı zeylinde çukurcak bunun şimalinde Engürü'nün nahyesi ve havassı hümayundandır. Kurası mamur ve halkı mizyaf ve müsafir dostlardır. Bir ucu ta Turgut eline ulaşır. Ve bu nahyede bir germabei Hüdayi vardır ki balçığına marazlı girip şifa bulur. Bu nahye halkı ekser atlar ve develer beslerler ki alası bunda bulunur” denmektedir.

Dede Horasan diyarı Karaman ilinden Anadolu' ya gelmiştir.

1071 Malazgirt zaferinden sonra Orta Asya'dan Horasan yoluyla Anadolu'ya göç hız kazanmıştır. Özellikle ulu kişilerin arkasından Anadolu'ya gelen Türk boyları, erenlerin barışçı ve hoşgörülü yaklaşımları sayesinde Anadolu'nun Türkleşmesi daha kolay ve hızlı olmuştur. Bu erenlerin biri de Hasan Dede'dir. Hasan Dede sekiz nefer derviş ile Anadolu'ya gelir. 1515 yılının ilkbaharında Suluca Karahöyük'e (Hacı Bektaş'a) gelir.

Bir efsaneye göre; Hacı Bektaş'ın bırakmış olduğu Peygamber emanetlerinin Akpınar'dan kızıl elma aktığı zaman gelecek kişiye verileceği üzerinedir (Birdoğan, 1992: 44-45). O zamanın Postnişini Balım Sultan tarafından emanet olan Peygamberin tahta kılıcı Hasan Dede'ye verilir ve bundan sonra nasibinin Anavarza (Adana'dan sonra Çukurova'nın doğu tarafından Kadirli'ye dayanan bölge) da olduğu söylenir. Bir süre burada yaşayan Hasan

Dede Padişah Kanuni Sultan Süleyman'ın ordu kumandanı olarak 1. Viyana Kuşatmasına katılır.

Hasan Dede'nin şu an ki yerleşim bölgesine gelmesi m.1579 dur. Hasan Dede bu bölgeye sekiz dervişi ile beraber gelmiştir. Dönemin Padişahı tarafından verilen beratla bu bölgeye yerleşmesi ve topraklarından vergi alınmaması sağlanmıştır. Bu bölgeye yerleşen Hasan Dede bağcılık ve bahçecilikle uğraşmış, özellikle yetiştirmiş olduğu karpuzların büyüklüğü nedeniyle ün salmıştır. Hatta bu nedenle bölgeye "Karpuzu Büyük Hasan Dede" bile denmektedir.

Yaklaşık 500 yıl kadar önce Anadolu'ya göçen Oğuz Boylarınca kurulan Hasandede Köyü'nde üzüm üretimi hiç eksik olmamıştır.

1.4. Hasandede Bağcılığının Günümüzdeki Durumu

Hasandede bağcılığı günümüzde gerileme dönemindedir. Rafinerinin verimi düşürmesi iddiası ve pazarda bu yüzden alıcısının bulunmaması, 2012 yılında köy statüsüne geçmesi, köyden özellikle Kırıkkale ve Ankara'ya yapılan göçler, şarap fabrikasının kapanması ve kooperatifin olmaması nedeniyle bağcılık tükenme aşamasına gelmiştir.

Yeni tekniklerin kullanılmaması, 2000'li yıllarda verilen bağcılıkla ilgili eğitimlerin köyde artık verilmemesi, mazot, gübre ve tarımsal ekipmanların pahalı oluşu gibi nedenler ile bağcılık eski önemini kaybetmiş, bağ alanları başka amaçlar ile kullanılmaya başlanmıştır.

Basından;

'500 yıllık köy, hazırladığı ev şarapçılığı projesiyle 6 ay önce AB'den 163 bin 750 Euro hibe kazandı. Köyde şimdi bağcılığın geliştirilmesi için kurslar başlatıldı. Her yaştan 200 bağ sahibi, evde kaliteli şarap yapmanın sırlarını öğreniyor. Üstüne ayda 150 milyon lira alıyor. Amaç Hasandede şarabını markalaştırmak. Belediye binasına asılan 'gavur' bayrağını biraz yadırgasalar da girişimden hepsi çok memnun. 52 yaşındaki Sultan Özkan, defterine not alırken diğer yandan da kucağındaki 5 yaşındaki torunu Simayı azarlıyor: 'Sus

öğretmeni duyamıyorum! Simay çevredekiler de kızınca suspus oluyor. Ciddi bir şekilde Profesör Gökhan Söylemezoğlu'nu dinlemeye başlıyor.'

Hasandede Beldesi'nin düğün salonu burası. İçeride 50 kişi toplanmış. Çoğunluk orta yaşlı kadınlarda. Hepsinin elinde 'Modern Bağcılık Kursu Notları' kitabı. Bir yandan Söylemezoğlu'nu dinliyor, bir yandan kitapla karşılaştırıp not alıyorlar. 'Bağcılık ve Ev Şarapçılığı Projesi' eğitimleri, haftanın iki günü, ikişer saat. 50'şer kişilik ilk üç grup bağ eğitimini tamamlamış. Son grup bu aşamayı bitirince hep birlikte evde şarap yapımı tekniklerini öğrenecekler.

6 bin nüfuslu Hasandede, aslında ne bağcılığa ne de şarapçılığa yabancı. 500 yıl kadar önce Anadolu'ya göçen Oğuz Boylarınca kurulan bu Alevi köyünde o gün bugündür bağcılık yapılıyor. Yörenin adını taşıyan bir de özel üzüm türü var. Hasandedeliler, bu üzümün beyaz ve siyah türünden evlerinde kendileri için pekmez ve şarap üretiyor. 'Şimdi anladık ki bağlarımızda ilkel yöntemleri kullanıyor, bilimsel olarak yetiştiricilik ve şarapçılık yapmıyormuşuz' diyor kursiyerlerden Funda Demircan. Demircan (40) ev hanımı. Kocasını şehirlerarası otobüs şoförü. Bu yüzden ailenin bağlarıyla ilgilenmek Funda Hanım'ın işi. Geçmişte sadece pekmez yaparmış, şimdi şarapçılığa hazırlanıyor.

Hasandede'yi Avrupa Birliği fonlarıyla buluşturan girişimin öncüsü, üç belediyece. SHP li Belediye Başkanı Malik Ejder Coşkun, geçen yıl Avrupa Komisyonu'nun yürüttüğü 'Aktif İşgücü Programları Projesi'ne başvurmaya karar verdi. Proje için Ziraat ve Fen İşleri Müdürü Ali Yetkin ile meclis üyesi emekli Ziraat Teknisyeni Memiş Tokgöz'ü görevlendirdi. İkili, dört ay geceli gündüzlü çalıştı. 102 sayfalık 'Modern Bağcılık ve Evde Şarapçılık' projesini hazırladı. Cevap 2 ay sonra geldi: Hazırlanan taslak, Türkiye'nin dört bir yanından gönderilen, 920 dosyayla yarışmış, seçilen 192 proje arasına girmişti. Hasandede, 163 bin 750 Euro hibe almaya hak kazandı. Memiş Tokgöz 'Ne kadar sevindik bilemezsiniz' diye anlatıyor. '112 bin Euro gönderildi. Gerisi proje bittiğinde verilecek. Hemen kolları sıvadık. Duyurular yaptık. Bağcılık ve şarapçılık eğitimi için başvuran ailelerin üzüm bağları olup olmadığını araştırdık. Bağ sahibi 200 kişiyi seçtik, derslikleri hazırlayıp kursa başladık.' Tokgöz'ün söylediklerine bakılırsa, bu proje Hasandede'de erkekler arasında yüzde 30'a ulaşan işsizliğe de çözüm olacak. Daha şimdiden beldedeki her işte bir hareketlilik başladı. Kurslarımıza katılanlara ödeme yapılıyor

Bu projenin beldemizdeki işsizlik sorunuyla birlikte göç sorununu da çözmesini bekliyoruz. Kursiyerlerin en genci 18, en yaşlısı 84 yaşında. Dersleri, Gıda Yüksek Mühendisi Aykut Uçak ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim görevlisi Prof. Gökhan Söylemezoğlu veriyor. Derslerin ilgi görmesi amacıyla kursiyerlere bir de misyon

yüklenmiş: ‘Nesli kaybolmaya yüz tutmuş Hasandede üzümünü sizler canlandıracaksınız!’ 8 YTL’lik günlük ödemeye teşvik edilen misyon sayesinde derslere katılım yüksek. Söylemezoğlu, bu proje sayesinde Hasandede şaraplarının bir marka olabileceğini savunuyor: ‘1500 dekar alanda, eski yöntemlerle bağcılık yapılıyor. Bu eğitim sayesinde bölgedeki üretimin kalitesi artacak. Küçük ölçekli ev şarapçılığını geliştirmek amacıyla belediyeye ait 300 metrekarelik bir binada şaraphane kurulacak. Kooperatif ev şaraplarını şişeleyecek, mahzenlerde yıllandırarak. Şu anda kasabada yılda toplam 400 litre civarında şarap üretiliyor. Bunu 30 tona çıkarmak mümkün. Proje yardımıyla Hasandede üzümlerinden yapılan şaraplar marka olacak.

Hasandede köyünde iki çeşit üzüm yetişiyor: Hasandede beyazı ve Hasandede siyahı. Hasandede beyazından yapılan beyaz şaraplar, yüzde 11-13 alkol ve litrede 4-7 gram asit içeriyor. Hasandede siyahından yapılan kırmızı şaraplarda ise yüzde 12-14 alkol oluyor. Renkleri koyu kırmızı. Asit miktarı litrede 4-7. Avrupa Komisyonu’nca destekleniyor. Bu yıl 32 milyon Euro’luk ödenek ayrıldı. İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) tarafından denetlenen projeler arasında yok, yok. Tarım ve hayvancılıktan çocuk bakımına, verimlilik artırma tekniklerinden rehber yetiştirmeye kadar birçok konuda çalışma var. Projelerden bu yıl 25 bin kişinin yararlanması bekleniyor.

M.D. (84)Kursun en yaşlı öğrencisi. Kursu katılan en yaşlı öğrenci. Bağlarında yılda 1 ton üzüm yetiştiriyor. Daha fazla mahsul alacaksın, denilince hemen kursa yazıldığını anlatıyor: ‘Kursa gideceğimi 80 yaşındaki karım Zeynep’e söyledim. Bu yaştan sonra talebe mi olacaksın, dedi. Benimle dalga geçti.’ Henüz AB kısaltmasının ne anlama geldiğini çözmemiş. ‘Birinin adı mı, yoksa kooperatif ismi mi’ diye düşünüyor. Her halükarda hayırlı olduğundan emin.

G. P. (61)Madem öyle aferin şu gavurlara Üç çocuk, dört torun sahibi kursiyer Gülzade Nine, AB’nin beldeye şenlik ve para getirdiğini anlatırken duraklıyor: ‘Belediyenin önündeki Türk bayrağının yanına üzerinde sarı yıldızlar olan mavi bayraklardan astılar. Bu gavur bayrağını neden astılar anlamadım.’ Çevresindekiler açıklamasını yapınca ikna oluyor: ‘AB’ye girmek için lazım. Yeni bilgiler öğreniyorum, üstüne ayda 150 milyon lira veriyorlar. Madem öyle şu gavurlar keşke tüm ülkede ev hanımları için de kurslar düzenlese. Aferin AB’ye.

D.D. (60) Onların yoğurt yiyişi başka. Kursu katılanlar zaman zaman anlatılanları kavramakta zorlanıyor. Dört çocuk, yedi torun sahibi Devraniye Hanım da, çözümü kursa kızı Sedef’le katılmakta bulmuş. Zorlanınca ona soruyor. Kurs faydalı mı diyoruz, bir halk

deyişiyile yanıtlıyor: ‘Anlattıkları kısmen bildiğimiz şeyler ama onların yoğurt yiyişi başka.’(Hürriyet, 2005).

1.5. Hasandede Bağcılığının Geleceği

Bağların birçoğu yaşlı omcalardan ve verimleri gittikçe düştüğü için köylünün bağcılığa ilgisi giderek azalmaktadır. Köyde bağcılığın geleceği olabilmesi için bağ alanlarının ve anaçlarının revize edilmesi, omcadaki hastalıklar ile mücadele edilmesi, yeni yöntem ve teknikler ile geleneksel yöntemlerin harmanlanması, uzman kişilerce eğitim verilmesi, toprak analizlerinin günümüz iklim koşullarına göre tekrar yapılması, kredi imkanlarının verilmesi, ekipman desteği verilmesi, kooperatif ve şarap tesisleri kurulması ve pazarlama imkanlarını geliştirecek tanıtımlar yapılması ile Geleneksel Hasandede bağcılığının bir geleceği olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

HASANDEDE BAĞCILIK KÜLTÜRÜ

2.1. Bağ Alanlarının Yer Seçimi

Bağ alanlarının yer seçiminden önce asma bitkisi hakkında genel bilgiler şunlardır:

Kök Sistemi: “Omcanın (asmanın) toprağa bağlanmasını ve ayakta durmasını sağlayan köklerin temel görevi, omca için gerekli su ve mineral maddeleri almak ve bunları iletim demetleri vasıtasıyla yapraklara kadar ulaştırmaktır. Diğer yandan, yapraklarda yapılan özümleme maddelerinin önemli bir bölümü köklerde depolanmaktadır.

Sürgün Sistemi: Asma, doğal yapısı itibarıyla sürünücü ve yanında tutunacak bir destek bulduğunda sarılcı özellikte bir bitkidir.

Asma, yabancı olarak, yaprağını döken ağaçlardan oluşan ormanlarda yaşamakta; sürgün sistemi ile sarıldığı ağaçların yardımıyla ayakta durabilmektedir. Asmanın sarılcı özelliği, sürgünlerinin boğumlarında bulunan ve sülük adı verilen organlarından kaynaklanmaktadır. Yabancı asmalar ormanlarda 20-30 m'ye kadar tırmanabilmektedirler. Bitkinin toprak üstünde oluşan ve sarılarak yükselen kısımlarındaki organlarının tümü asmanın sürgün sistemini oluşturmaktadır. Asmanın sürgün sistemi yapısal yönden iki değişik kökenden gelmektedir. Bunlardan birincisi, eşeyli üreme organı olan tohumun çimlenmesi sonucu meydana gelen sürgün sistemi; ikincisi ise, eşeysiz organlardan oluşan sürgün sistemidir. Asmanın sürgün sistemi yapısal yönden iki değişik kökenden gelmektedir. Bunlardan birincisi, eşeyli üreme organı olan tohumun çimlenmesi sonucu meydana gelen sürgün sistemi; ikincisi ise, eşeysiz organlardan oluşan sürgün sistemidir. Asmanın sürgün sistemi yapısal yönden iki değişik kökenden gelmektedir. Bunlardan birincisi, eşeyli üreme organı olan tohumun çimlenmesi sonucu meydana gelen sürgün sistemi; ikincisi ise, eşeysiz organlardan oluşan sürgün sistemidir.

Gövde ve kollar

a. Gövde: Gövde, kök gövdesinin toprak üzerindeki uzantısıdır. Bu kısım bağcılıkta pratik olarak aşılı ya da yerli fidanın toprak üstünde kalan kısmı ve buradan gelişen sürgünün ilk dallanmaya kadar olan bölümüdür. Gövde asmanın yaşlanmasına bağlı olarak kalınlaşır ve çeşitli terbiye sistemlerinde bırakılan yüksekliklere göre değişen boyda veya doğal olarak gelişen asmalarda 20-30 m ve daha fazla uzunlukta olabilmektedir.

b. Kollar: Gövdenin iki veya daha yaşlı ana dallarına kol adı verilir. Kolların sayısı, şekil ve uzunlukları asmanın terbiye şekline göre değişmektedir. Goble şeklinde, sayıları 3-6 arasında

değişen kısa kollar bulunurken; diğer baş oluşturulan terbiye şekillerinden Guyot'da 1-4 arasında yine kısa ve kalın kollar yer almaktadır.

c. Dallar: Kollar üzerinde bir ve iki yaşlı dallar yer almaktadır. İki yaşlı dal, üzerinden iki büyüme devresi geçmiş dallardır. İki yaşlı dal üzerinde, gövde ve kollarda olduğu gibi, kolaylıkla ayrılan kabuk bulunmaktadır. İki yaşlı dallar, kolların ucunda (Goble ve Guyot) veya üzerindeki başlarda (Kordon) bulunmakta ve bir yaşlı dalları taşımaktadırlar.

Asmada Göz ve Tomurcuk Sistemi: Omca üzerinde bulundukları yere ve sürme zamanlarına göre dörde ayrılır;

1. Kış gözleri
2. Aktif tomurcuklar
3. Adventif gözler ve tomurcuklar
4. Pasif tomurcuklar

Kış gözleri: Bu gözler, boğumlar üzerinde yaprakların yaz sürgününe bağlandığı koltuk kısmında oluşur; o gelişme devresi içerisinde büyüme ve gelişmelerini sürdürür ve kışı dinlenme halinde geçirdikten sonra, ertesi ilkbaharda sürerek asmanın ana ürününü üzerinde taşıyacak olan yaz sürgününü meydana getirirler. Şekilleri ve büyüklükleri tür ve çeşitlere göre farklılık göstermektedir.

Aktif tomurcuklar: Aynı gelişme dönemi içerisinde oluşup sürgün veren tomurcuklara aktif tomurcuk adı verilmektedir. Bu tomurcuklar, kış gözleri ile birlikte sürgün üzerindeki yaprak koltuklarında oluşurlar ve kısa zamanda sürmek suretiyle erkenci dal veya koltuk adı verilen ikincil bir sürgün oluştururlar.

Adventif gözler: Kış gözleri, aktif tomurcuklar ve özellikle baziler gözler/tomurcuklar oluşumlarını izleyen yıl içerisinde tümüyle sürmemekte, yıllarca uyku halinde kalabilmektedirler. Bu göz veya tomurcuklardan, her yıl oluşan yeni odun tabakaları ile yavaş yavaş örtülen bazıları, artık çıplak gözle görülemez hale gelirler ve zaman içerisinde yok olurlar. Diğerleri ise zayıf da olsa gelişmelerini sürdürerek canlılıklarını sürdürürler. Bu göz ve/veya tomurcuklara adventif gözler veya tomurcuklar denilmektedir. Adventif gözler Omcanın bir kolunun veya kolun bir kısmının zarara uğraması, şiddetli bir don olayının kış gözlerinin, geç donların yaz sürgünlerini zararlandırması gibi durumlarda, ya da çok şiddetli bir budamadan sonra, yaşlı gövde ve kollar üzerinde obur ya da filiz adını alan yaz sürgünleri oluşabilmektedir.

Pasif tomurcuklar: Yaz sürgününün dip kısmındaki ilk iki boğum üzerinde oluşan ve genellikle ertesi sene sürmeyen basit yapıları tomurcuklardır. Pasif tomurcuklar genellikle

ileriki yıllarda adventif tomurcukları oluştururlar. Pasif tomurcukların değeri, özellikle omcaların çok şiddetli soğuklardan zarar gördüğü yıllarda anlaşılmaktadır.

Sürgün: İlkbaharda ortalama hava sıcaklığının 10°C'ye ulaştığı dönemde bir yaşlı dallardaki primer tomurcukların büyüme konisi uzamaya, dolayısıyla göz şişmeye ve genç sürgün kendini koruyucu kahverengi pullar arasından göstermeye başlar. Gözlerin uyanması veya tomurcuk sürmesi adı verilen bu gelişmenin sonucu oluşan sürgünün ucunda, sürgün ucu kısmı bulunmaktadır. Yaz sürgünlerinin hafifçe genişlemiş olan kısımlarına boğum, bunlar arasındaki kısımlarına da boğum arası adı verilmektedir. Boğumlar üzerinde göz ve aktif tomurcuklar gelişmekte ve bunların hemen dibinden yapraklar oluşmaktadır. Aktif tomurcukların sürmesiyle koltuk adı verilen erkenci dallar meydana gelir. Dipten itibaren ilk 6 boğumda yaprakların karşısında 1 ila 3 salkım, nadiren 4 salkım bulunur. Salkımları, aynı düzen içerisinde sülük adı verilen tutunucu organlar izlemektedir.

Yaprak: Yapraklar, asmanın fotosentez, terleme ve solunum olaylarının gerçekleştiği organlarıdır. Yapraklar aynı zamanda salkımları gölgeleyerek güneşin yakıcı etkisinden korumaktadırlar. Yaprak, ampelografik özellikleri itibarıyla, asma tür ve çeşitlerinin teşhis ve tanımlanmasında en çok yararlanılan organıdır.

Sülük : Sülüklerin kökeni hakkında birkaç teori bulunmaktadır. Bunların arasında en çok taraftar bulan, monopodiyal teoridir. Bu teoriye göre, sürgünler aynı apikal meristemden oluşmakta, yapraklar, salkımlar ve sülükler bir eksen üzerinde yer almaktadır. Simpodiyal teoriye göre ise, apikal meristem eşit olmayan bir şekilde çatallanmakta, uçlarında birer sülük bulunan iki boğumlu bir dal parçasını tek boğumlu bir dal parçası izlemekte ve bu oluşum yaz sürgününün büyümesi süresince devam ederek simpodyumu meydana getirmektedir.

Koltuk: Yaprakların sürgüne bağlandığı kısımda oluşan ve aynı gelişme döneminde süren aktif tomurcuktan meydana gelen sürgünlere koltuk veya koltuk sürgünü adı verilmektedir. Erkenci dal olarak da adlandırılan bu sürgünlerin morfolojik yapıları ana sürgünlerden bazı farklılıklar göstermektedir.

Salkım: Salkım, birbirinden farklı dört kısımdan oluşmaktadır . Bunlar; salkım sapı (peduncle), salkım iskeleti (rachis), tane sapı (pedisel) ve tanedir. Salkım sapı, salkımın sürgüne bağlandığı kısımdan ilk dallanmaya kadar olan kısımdır. Salkım iskeleti, tanelerin, meyve sapı ile bağlandığı ana iskelete denilmektedir.”(Genel Bağcılık Uygulama Dersi, Ankara Üniversitesi).

Uygun koşullar altında hemen hemen her yerde bağcılık yapılabilir. Kaliteli bir üzüm alınabilmesi bağ yerinin seçiminde ekolojik faktörler ve ekonomik faktörler etkilidir.

Bağcılık için en önemli iklim faktörü sıcaklıktır. Kış sıcaklık değerlerinin çok düşük olduğu yerlerde bağ yapılmaz. Çok düşük sıcaklıklarda göz verimliliği azaldığı için bağ alanlarında yıllık sıcaklık ortalaması 10°C 'den aşağı olmamalıdır. Bitkinin 25-30° C yıllık sıcaklık ortalamalarına sahip alanlarda gelişmesi önemlidir. Omcanın serpilmesi, yayılması ve şeker birikimini artırabilmesi için uzun bir yaz sıcaklığına ihtiyaç duyulur. Ben düşme yani olgunlaşma mevsiminde ise sıcaklığın 18° C civarında olması gerekir. Sıcaklık değerlerinin 35-40° C ve üstündeki sıcaklıklar omcanın su dengesinin bozulmasına, salkımlarda yanıklara, asma yaprağı ve sürgünlerinde kuruma ve pörsümelere neden olmaktadır.

Çeşitlere göre değişmekle birlikte -12° C'de ilk olarak gözler zarar görür. Bazı çeşitlerde ise -22°C'nin altında omcanın tamamı zarar görmektedir. İlkbaharda 10°C'nin üzerindeki ortalama sıcaklıklarda asmada gözler uyanır ve vejetatif gelişme başlar. Vejetatif gelişmenin başlangıcında sıcaklığın -2.5° C'nin altına düşmesi uyanmakta olan gözler ile yeni sürgünlerin zarar görmesine; sıcaklığın 0° C ile -1 °C'ye düşmesi de çiçek salkımları ve çiçek tomurcuklarının zarar görmesine neden olmaktadır(Bulut, 2006; 178).

Sürgünlerin iyi gelişmesi ve odunlaşması, meyve oluşumu ve olgunlaşması için bol ışık ve güneşlenmeye ihtiyaç vardır. Güneşlenme kuru madde miktarını arttırarak kaliteyi yükselttiği gibi, hastalık kontrolünü de kolaylaştırır. Asmada optimal bir gelişme için yıllık güneşlenme süresinin 1500-1600 saat olması gerekir. Bunun 1200 saati vejetasyon süresine rastlamalıdır. Işıklanma süresi asmalarda 8 saatten az olmamalıdır. 8 saatten az güneşlenen yörelerde asma yeterli gelişemez. 20 saatin üzerindeki güneşlenmeler de asmada sürgün gelişmesini etkilemektedir. Yıllık ortalama 500-600 mm yağış alan bölgelerde asma suya ihtiyaç duymaz. Yıllık yağış ortalamasının 350 mm ve altında olduğu yerlerde ki Hasandede bu gruba girmekte olup yaz döneminde şeker tutulumu için sulama yapılmalıdır.

Hasandede köyünde ilkbahar döneminde artan yağmurlar asmanın gelişimi başladığı için önem arz eder. Asmanın döllenme döneminde yağış alması döllenmenin ve tane tutulumunun azalmasına neden olur. Yağışların süreklilik göstermemesi de asmada mantar hastalıkları riskini oluşturur.

Yaz yağışları kuraklık riskini azaltması bakımından faydalıdır. Hasat döneminde yağın yağmurlar tanelerde çatlamalara ve kurşuni küf gibi hastalıklara da neden olabilir. Dolu tüm bitkilerde olduğu gibi asmada da önemli zararlar meydana getirmektedir.

Çiçeklenme döneminde hafif esen rüzgârlar döllenmeyi artırıcı yönde rol oynarlar. Bir diğer olumlu etkisi de bağ içinde havalanmayı sağlayarak hastalıkların azalmasına yardımcı olmasıdır. Ayrıca çok şiddetli esen rüzgârların etkisiyle tanede yaralanmalar veya kabuk kalınlaşması nedeniyle zarar ve kalitede düşme görülür.

Omcanın sürme kuvveti, sürgünlerin odunlaşması, üzümün vaktinde olgunlaşması, kalite ve şarabın özellikleri üzerine bağın yeri ve yönünün büyük önemi vardır. Özellikle kuzey yönü en az güneş gördüğünden soğuktur. Güneye bakan yamaçlar ise en sıcak yöndür. Köyde bağ alanları genelde bakı faktörü dikkate alınarak güney yönlüdür. Düz arazilerde daha iyi üzüm yetiştirilir ancak ilkbahar donlarının fazla yaşandığı alanlarda soğuk hava akarak alçak araziye geldiğinde duracağı için ilkbahar donlarına karşı eğimli araziler daha uygun hale gelebilmektedir. Ayrıca güneye bakan alanlarda güneşlenme süresi de etkili olduğundan bağ tarımına uygundur. Hasandede köyünde hem alçak arazilerde hem eğimli arazilerde hem de güneye dönük eğimli yamaçlarda bağ tarımı yapılmaktadır.

Fotoğraf 2.1 Bağ Alanı Yer Seçimi

Asmalar drenajı iyi toprakları tercih ederler. Asma için en uygun topraklar tınlı topraklardır. Bu topraklarda kökler rahat bir şekilde yayılır; su, besin ve kök havalanması uygun şekilde sağlanır. Kumlu topraklar süzek ve iyi drene olabilen topraklar olduğundan fazla su ve besin maddesi tutamazlar. Buna karşılık asma kökleri kolay yayılır ve saçak kök oluşturur. Erkencilik için elverişli olup mutlak sulama gerektirir. % 60'tan fazla kum içeriği olan topraklarda filoksera yayılamaz. Bu tip topraklarda kendi kökü üzerinde aşılama yapılmaksızın bağcılık yapılabilir. Killi topraklar su ve besin maddelerini daha iyi tutarlar. Ancak ağır ve iyi havalanmadığından bağcılık için uygun değildir.

Kireçli topraklar içerisinde % 20'den fazla kireç bulunduran topraklar olup böyle topraklarda verim düşük olur. Bağ tesis edilecek yerlerde toprak derinliğinin sulanabilir bağlar için en az 50 cm, sulanmayan bağlar için ise 100 cm olmalıdır. Asmanın sağlıklı bir gelişme gösterebilmesi için toprağın yüzlek olmaması, toprakta geçirimsiz bir tabaka ve fazla

suyun bulunmaması ve toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik yönden uygun yapıda olması gerekmektedir.

Fotoğraf 2.2 Bağ Alanından Görünüm

2.2. Bağcılık Takvimi

İklimle bağı olarak asmanın gelişme aşamalarının zamanları ve süreleri farklılık gösterebilir. Bu gelişme aşamalarına fenolojik evreler adı verilir. Asma bitkisinin vejetasyon ve dinlenme dönemi olmak üzere iki dönemi vardır. Vejetasyon süresi üç kısımdır: Birinci kısım nisan ayında filizlenme ile başlar mayıs ayında çiçeklenme dönemine kadar devam eder. İkinci kısım mayıs ayında çiçeklenme ile başlar, ağustos-eylül ayında ben düşünceye kadar devam eder. Üçüncü kısım ben düşünce başlar hasat ile son bulur.

Dinlenme dönemi asmanın ekimde yapraklarını dökmesi ile başlar şubat ayında son bulur. Diğer bir deyişle şubatta başlar bir sonraki yılın şubatında sona erer.

Hasandede’de şubat ayında bağ alanları sürülür, ilk gübreleme başlar. Mart ayında kış budamaları ve akabinde yaz budaması başlar fakat bağ alanı çok büyük ise budama işlemleri şubat ayında başlatılır. Köy genelinde martta başlamasının nedeni açılan gözlerin don yememesi içindir. Nisan ayının 3.haftasında gözler uyanmaya başlar. Nisanın son haftası ile mayıs ayının ilk iki haftasında ilk ilaçlama faaliyetleri bitirilir. Mayıs ayının son haftasından itibaren on beşer günlük dönemlerde ilaçlama işlemleri 4 kez tekrarlanır. Eylül ayının ortalarında hasat işlemi tamamlanır.

Asma takviminde:

- Şubat-Mart-Nisan döneminde asmada su yürümesi, ağlama, kanama görülebilir. Bu durum gelişme dönemine geçişin ilk aşamasıdır.
- Su yürümesi, kanamadan sonraki süreç -asmanın gövde ve kollarında su dolaşımı olacağından- kışlık budamanın sona erdirileceği aşamadır.
- Kışlık budamanın yapılmasından sonra kışlık gözlerin sürmesi adı verilen yeşil yaprak uçlarının açığa çıktığı aşama ortaya çıkar.
- Mayıs başlarında tozlanma v dölleme olayının görülmesiyle birlikte takriben 45-50 gün kadar sürecektir çiçeklenme aşaması görülür.
- Haziranda tozlanma ve döllemenin başarıyla gerçekleşmesiyle tanelerin oluştuğu süreç başlar.
- Ağustos-Eylül sürecinde çiçeklenme ve tane tutulumunun ardından ben düşme gerçekleşir.
- Tanelerin olgunlaşmaya başlamasıyla ağustos sonu ve eylül ortaları itibarıyla hasat dönemi başlar.
- Hasat döneminin ardından -havalarda da soğumasıyla- asmanın tüm yaprakları dökülür ve asma şubat ayına kadar dinlenme dönemine girer.

2.3. Bağların Oluşturulması

Bağ çubukları çelik olarak alınarak bir sene boyunca uygun bir alanda köklendirilir. Bağa çevrilecek arazide toprak 50-60 cm derinliğe sahip olacak şekilde işlenir.

Fotoğraf 2.3 Kazayağı Çekimi

Kazayağı çekilmesiyle toprak ufalanır. Öncesinde arazide bağ var ise toprak yine derin olarak sürülerek alt üst edilir. Toprağa gübre verilerek toprağın dinlendirilmesi sağlanır. Bağda işaretleme yapılır, traktör mesafesi dikkate alınarak üzüm fideleri, (çortukları, kütükleri, omcaları) 2.50 metre sıra arası ve 1.50 metre sıra üzeri traktör mesafesine göre hava koşulları da dikkate alınarak mart -nisan aylarında için 45x45x45 cm boyutlarında çukurlar açılarak bir gün öncesinde suda bekletilen fideler dikilir. Arazinin şekline göre dikim teknikleri (dikdörtgen, kare, üçgen, kontur, sıra üzerleri eşit dikim) uygulanır.

Fotoğraf 2.4 2.50 Metre Sıra Arası ve 1.50 Metre Sıra Üzeri Traktör Mesafesi

Dip kökleri 10 cm kalacak şekilde gövde üzerindeki yan kökler ise tamamen temizlenerek fidanın üzerindeki sürgünlerden en kuvvetlisi kalacak biçimde zayıf sürgünler de dipten kesilir. Elde kalan sürgün de en altta iki göz kalacak biçimde budanır ve dikim budaması dikimden önce yapılmalıdır. Dikimden sonra destek tahtaları sökülür. Can suyu verilerek fidelerin alt kısımları don olayına karşı yükseltiyle kümbet şekline getirilir.

Toprak analizi yapıldıktan sonra üre, şeker gübresi, 20/20 fenni gübre ve hayvan gübresi verilir. Çapalama ve ilaçlama işlemleri yapılır. Oluşturulan bu bağ yaklaşık olarak 3 ila 4 yılda ürün vermeye başlar.

2.4. Fidelerin Seçimi

‘Bağcılıkta çoğaltma eskiden kültür çeşitlerinin (üzümünü yediğimiz çeşitler) çubuklarını köklendirmek suretiyle yapıldı. Fakat 1860’dan itibaren Avrupa’ya Amerika’dan filoksera denilen bir böceğin bulaşması sonucu bağların çoğu yok olmuştur. Bu böcek asmanın köklerinde yaşamakta ve kökleri tahrip ederek asmayı

kurutmaktadır. Bu böcek ile kimyasal yöntemler kullanılarak mücadele mümkün değildir. Mücadele için, asma anaçları geliştirilmiştir. Ancak bunların üzümünden faydalanmak mümkün değildir. Bu türlerin anaç olarak kullanılması ve üzerlerine Vitis vinifera türünden çeşitlerin aşılınması ile yetiştiricilik yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bağcılık literatüründe bu anaçlara “Amerikan Asma Anacı”, aşılı bitkiye “Kültür Asması”(Vitis vinifera) ve her iki türden çeşitlerin aşı ile birleştirilerek yapılan yetiştiriciliğe de “Modern Bağcılık/Yeni Bağcılık” ismi verilmektedir’(Kiracı; 2021, s. 42).

Hasandede Köyü’nde anaç seçiminde toprağın yapısı, bölgenin iklim şartları, üretim amacı (sofralık şaraplık) hususları dikkate alınır.

Hasandede Köyü’nde Amerikan asma anaçları kullanılır. Kök hastalıklarına karşı bu fide türü tercih edilir. Yarma aşı tercih edilir. Aşı kısmı Hasandede, alt kısım ise Amerikan asma anacıdır. Aşılama ile Sungurlu-Sunguroğlu üzümü, gül üzümü, Kalecik karası, ve Hasandede beyazı türleri seçilmektedir.

Fotoğraf 2.5 Amerikan Asma Anacı

Genelde 1.50 metre sıra üzeri 2,50 metre sıra arası olarak fideler dikilir. Burada bir dönüme ne kadar asma düşeceği hesap edilir.

2.5. Üzüm Çeşitleri ve Bağ Bakımı

Köyde; Hasandede beyazı, Hasandede siyahı, Sungur oğlu, Kalecik Karası, Devediş, Gül güllü, Siyah kuşüzümü, Beyaz kuşüzümü nadiren de olsa öküzgözü üzüm cinslerinden şarap yapılmaktadır. İnsan gücüyle yapılan şaraplarda iki kilo üzümünden bir litre şarap elde edilmektedir.

Köyde bağ bakımı asmanın dinlenme döneminde kışlık budama ile başlar. Budama; asmalarda büyüme ve gelişmeyle verimlilik ve kalitenin dengeli bir şekilde düzenlenerek, bağlardan sağlanan yararın en üst düzeye çıkarılması amacıyla, canlı toprak üstü organları, özellikle bir yaşlı dallar ve sürgünler üzerinde gerçekleştirilen kısaltma, çıkarma ve seyreltme gibi işlemlerdir(Kiracı, 2021; 49).

Budama ehil kişiler tarafından yapılmalıdır. Budamada ilk olarak yaşlı dallar ve sürgünlerde kısaltma, çıkarma ve seyreltme işlemleri yapılır. Kışlık budamada bir yıl önce

sürgün durumunda olan ve budama zamanında yıllık dal (çubuk) adını alan organların % 70-80'i kesilip çıkarılır(Kiracı, 2021; 49). Kış budamasının amacı asmanın büyüme ve gelişimini sağlamak, kaliteyi arttırmak, sürgünü terbiye ederek şekil vermektir. Hasandede’de 3. gözden budama başlar. Gözlerin uyanmasından itibaren hasat sonuna kadar işgücüne ihtiyaç duyulur.

Bağ faaliyetleri işgücü gerektirir. Terbiye şeklinin verilmesi, kış ve yaz budamaları, aşı yapılması bilgi ve beceri ve tecrübe gerektirir.

‘Asmanın gövdesine, yıllık dallarına ve sürgünlerine verilen şekle “terbiye şekli” denilmektedir. Terbiye şekli ile birlikte asmaların içerisinde yer aldığı destek sistemlerinin tamamı ise (teller, direkler vs.) “terbiye sistemi” olarak adlandırılmaktadır. Birbirleriyle çok yakın ilişkili olmakla birlikte çoğu zaman aynı anlamda kullanılan bu terimler aslında farklı anlamlar ifade etmektedir.. Günümüz bağcılığında birçok terbiye sistemi kullanılmakta olup aralarında iklim, toprak, çeşit ve ekonomik faktörlerden kaynaklanan bazı uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Sistemlerin birbirinden farklılığı gövde, kollar ve yıllık sürgünlere verilen gelişme yönlerine bağlı olarak güneşlenme alanının farklı oluşundan kaynaklanmaktadır Terbiye sisteminin oluşturulması fidan dikiminden başlayarak verilecek terbiye şekline bağlı olarak 3-4 yılda tamamlanır. Terbiye şekli, kış ve yaz budamaları ile oluşturulur ve asmaların ayakta durmasını sağlamak üzere (Beton, galvaniz, demir, ahşap vb. malzemelerden direkler, teller, vb.) değişik malzemelerden yapılmış dayanaklarla desteklenir. Bunlara da “destek sistemi” denir. Terbiye şekilleri ve destek sistemleri bağda hastalık ve zararlılarla mücadele, toprak işleme, yaz budaması vb. bakım işlemleri daha kolay yapılabilir. Ayrıca üzüm verimi ve kalitesi artırılabilir’(Yaşasın, 2021; 48).

Asmalarda budama kışın yapılmaktadır. Bağcılıkta özellikle kış budaması önem taşır. Asmanın, bir taraftan büyümesini, diğer taraftan mahsul vermesini aksatmayacak şekilde üzerindeki bir kısım dallarının kesilip atılması gerekir.

Sürgünleri aralama, koltuk alma, salkımı seyreltme, yaprak sıklığını azaltma, tepe ve uç alma gibi amaçlarla köyde yaz budaması da yapılır. Yaz budamasının sonucunda omcanın verimi artar.

2.6. Bağcılıkla İlgili Alet ve Ekipmanlar

Hasandede köyünde büyük ölçüde tarım alet ve ekipmanlarından yararlanılmaktadır. Ürünlerin hasadı ve tarlaların sürülmesinde traktörler, ve su motoru gibi modern araçlar kullanılmaktadır. Tarım faaliyetiyle uğraşan hemen her ailenin traktörü bulunmaktadır. Bahçe pulluğu, beşli kaz ayağı, çapa makinası, holder, budama testereleri, budama makasları ve hasat makasları bağ işleri ile uğraşan köylülerde bulunan ekipmanlardır:

Fotoğraf 2.6 KazAyağı

Fotoğraf 2.7 Bahçe Motoru

Fotoğraf 2.8 Holder

Fotoğraf 2.9 Hasat Makası

Fotoğraf 2.10 Budama Testeresi

Fotoğraf 2.11 Kısa Bıçaklı Hasat Makası

2.7. Festivaller

Hasandede köyü, kasaba iken yapılan festivaller 2010 yılında son kez on yedincisi ile son bulmuştur(Fotoğraf 2.12). Bir başka deyişle köy statüsüne geçtikten sonra hiç yapılmamıştır.

1989 yılında kapatılan şarap fabrikasından sonra nüfusun azalması genç nüfusun göç etmesi ve bağ alanlarının giderek azalması ve bağcılık dışı tarımsal ürünlere yer verilmesi de Hasandede bağcılığının gerilemesine neden olmuştur.

Fotoğraf 2.12 Yörede Yapılan Festivalden bir kare(Kaynak: Haberkale).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜZÜM ÜRETİMİ VE BAĞ ÜRÜNLERİ

3.1. Üzüm Üretimi

Asma yetiştiriciliğinde şubat ayında gübreleme işlemleri ile tarımsal faaliyet başlar. Bağ alanında hangi gübrelerin kullanılacağı ve verilecek gübre miktarı toprağın türüne, omçanın yaşına, budamanın şekline, üzümün çeşidine, sulama yapılıp yapılmamasına göre değişiklik gösterir. Toprakta ve yaprakta olmak üzere iki türlü gübreleme işlem yapılır. Traktör ile toprak sürüldükten sonra İlk önce yanmış gübreler, azot içerikli gübreler, şeker gübresi, 20/20 fenni gübre ve hayvan gübresi verilir. Ayrıca yaprak büyüklüğünü arttırması için üre de bitkiye verilir. Nisan ayında topraktaki yabancı otlar temizlenir (Fotoğraf 3.1).

Fotoğraf 3.1 Bağda Yapılan Yabani Ot Temizliği

Fotoğraf 3.2 Temizlenmiş Bir Bağ Örneği

Omca mayıs ayında potasyuma ihtiyaç duyar ve son kez toprağa gübreler verilir(Fotoğraf 3.3-3.4)

Fotoğraf 3.3 Potasyum Uygulamaları

Fotoğraf 3.4 Kükürt Uygulamaları

Mart ayında kış budama işlemleri başlar. Budama omcanın terbiye edilmesidir ve tecrübe gerektirir.

Budama işlemi bir önceki seneden kalmış kurumuş sürgünlerden başlanır. 45 derecelik bir açı ile budama makasları kullanılarak, yara açmamaya dikkat ederek güneşe doğru ve birbirlerine zıt yönlü olacak şekilde gözler açılarak devam edilir.

Buradaki amaç, açılan gözlerin ağlaması denilen dona maruz kalmaması için güneş ışığından yararlanmak ve sürgünlere istenilen şekli vermek içindir. Budama işleminde az göz açmak sürgünlerin hızlı büyümesine neden olur. Çok sayıda göz açılması ise sayıca fazla sürgün çıkmasına ve verimin yükselmesine neden olacaktır. Verimin yükselmesi üzümlerin şeker oranını ve dolayısı ile kalitesini düşüreceğinden Hasandede Köyü'nde tercih edilmez.

Köyde yaz budaması da yapılır. Erken gelişen sürgünlerin bitkiye zarar vermemesi ve yaprak sayısının artmaması için nisan ayında filiz/obur alma, sürgünlerin besinleri salkıma vermemesi için mayıs ayında tepe alma, yaprakların bitkinin hava alması ve zararlılarla ve hastalıklarla mücadele için temmuz ayında yaprak alma ve üzümlerin kalitesini arttırmak için üzümlerin salkımı azaltma işlemleri yapılır. Bu faaliyetlere yaz budaması adı verilir.

Fotoğraf 3.5 Yaprak Seyreltme Yapılmış Omca

Fotoğraf 3.6 Tepe alma İşlemi Yapılmış Omca

Nisan ayında budama işlemleri bittikten sonra bağ alanında ilaçlama yapılır. Bakır ve kireç karışımından oluşan bordo bulamacı omcaya verilir. Bu işlemin sebebi budama esnasında açılan gözlerde yara oluştuğu için bakteri yaralara sirayet ederek patojenik enfeksiyona ve dolayısı ile kanser hastalığına çevirmemesi içindir.

İlk sürgünler 10-15 cm aralığında olduğunda külleme ve mildiyö mantar hastalığına karşı bir ilaçlama daha yapılır. Bir hafta sonra omca çiçek açmadan önce salkım güvesi hastalığından korunmak için bir ilaçlama işlemi daha yapılır.

Omca mayıs sonunda çiçek açtıktan on beş gün sonra külleme, mildiyö ve salkım güvesine karşı bir ilaçlama daha yapılır.

Eğer üretilen üzüm şaraplık cins ise bu işlemler on beşer günlük aralıklarla üç kez tekrarlanır. Ben düştükten sonra külleme ve mildiyö riski azalır. Ben düşme, üzümlere renk gelmesi demektir. Haziran sonunda kurşuni küf hastalığına bir ilaçlama işlemi daha yapılabilir.

Dünya Tarım Örgütü(FAO) 'ya göre asmanın büyüme mevsimi sürecince toplam 500-1200 mm ihtiyacı vardır(wikifarmer.com.tr).

Hasandede köyü Kızılırmak nehrinin yanında olması ve Hasandede Göleti'ne sahip olması nedeniyle tarımda sulama açısından zengindir.

Asma yıllık ortalama 500-600 mm yağış alan bölgelerde suya ihtiyaç duymaz. Yıllık yağış ortalamasının 350 mm ve altında yağış alan Hasandede köyünde yaz döneminde şeker tutulumu için sulamaya ihtiyaç duyulur.

Hasandede köyünde ilkbahar döneminde artan yağmurlar asmanın gelişimi için önemlidir. Asmanın dölleme döneminde yağış alması döllemenin ve tane tutulumunun azalmasına neden olur. Yağışların süreklilik göstermemesi de asmada mantar hastalıkları riskini oluşturur. Yaz yağışları kuraklık riskini azaltması bakımından faydalıdır, hasat döneminde yağan yağmurlar tanelerde çatlamalara ve kurşuni küf gibi hastalıklara da neden olabilir.

Fotoğraf 3.7. Sulama Deposu

Hasandede Köyü'nde damla sulama, yağmurlama, sulama depolarından karık sulama yöntemleri kullanılır. Bu yöntemler içerisinde bağların sulanması için en uygun yöntem, damla sulama yöntemidir. Bu yöntem % 30-50 oranında tasarruf sağlar.

Fotoğraf 3.8 Hasandede Göleti

Bazı köylüler omcada şeker oranını düşüreceği ve aromasını azaltacağı düşüncesiyle ve dolayısıyla üzüm kalitesinin düşmemesi için sulama yapmamaktadır. Köylülerin büyük çoğunluğu ise kaliteli bir üzüm ve şarabın asit ve şeker oranını bitkinin aldığı su ile dengelediği için sulamayı tercih eder.

Nisan ayı başlarında Gözlerin patlaması sırasında omcanın su ihtiyacı için ilk sulama, mayıs ayında çiçeklenmeden meyve oluşumuna kadar bitkiye ikinci bir sulama, meyve tutumundan ben düşme dönemine kadar üçüncü bir sulama on beşer günlük periyotlar ile yapılır.

Eylül ayında ağızda üzüm tanelerinin şeker tadına bakılarak karar verilir ve üzüm bağ bozumu ile hasat edilir. Hasat tamamen el ile hasat bıçakları ile yapılır.

Fotoğraf 3.9 Hasandede Beyazı

Fotoğraf 3.10 Olgunlaşmakta Olan Kalecik Karası

Fotoğraf 3.11. Kalecik Karası

Fotoğraf 3.12 Sunguroğlu Üzümü ve Hasadı

Hasandede köyünde üzüm hasat zamanı yani bağ bozumu, hava koşullarına bağlı olarak eylül sonu ağustos ortalarına kadar değişiklik gösterebilir. Hasandede’de yılda yaklaşık 500 dönüm arazide 100 ton üzüm üretilmektedir. Bu üretimin % 50’si piyasaya verilir, yaklaşık % 20’si şarap üretiminde kullanılır, yaklaşık %20’si pekmez ve geri kalan kısmı ise kurutmalık üzüm ve sirke olarak değerlendirilir. Üzümler hasat makası ile makine kullanmadan el ile nazik bir şekilde toplanır. Toplama işlemi için sabahın erken saatleri ya da ikindi serinliği tercih edilir, burada amaç üzümün sıcak havada oksidasyona uğramaması ve kalitesinin düşmemesidir.

3.2. Pekmez Üretimi

Hasandede beyazı, Sunguroğlu, Kalecik karası ve gül üzümü çeşitleri Köyde pekmez üretimi için değerlendirilir. Üzümlerde bulunan toz, toprak, ilaç kalıntıları vb. etkenlerden dolayı, üzümler yıkanır. Üretilecek pekmezin kalitesi açısından hammaddede mikroorganizmaların minimum seviyede bulunması önemlidir. Üzümler çuvallara alınarak köylüler tarafından çizme veya çıplak ayak ile çiğnenir. Üzümler çiğnendikten sonra posası ve şırası ayrı ayrı kaplara alınır. Üzümün şırası bulanıktır ve asidiktir. Bu asit oranını düşürmek için kaplarda bulunan şıraya pekmez toprağı eklenir. Pekmez toprağı asit oranını düşürmesinin yanı sıra durultma işleminde de etkilidir. Hasandede’de özel bir alanda bulunan kireç oranı fazla, beyaz pekmez toprakları kullanılır. Şıraya eklenecek olan toprağın miktarı 100 kg üzüm şırası için 0.1-1.0 kg kadardır. Pekmez toprağı ile karıştırılan şıra karamelize olmaması için sürekli karıştırılarak kaynatılır. Kaynatma esnasında şıranın üzerinde kef adı

verilen köpükler oluşur. Bir kepçe yardımıyla kefler alınarak sıra berraklaştırılır. Bakır veya çelik kaplarda sıra ön kaynamadan sonra tekrar dinlendirilir(Bu dinlendirme 6-7 saat veya bir gecedir.) Odun ateşinde 55-60 °C’de pişirilerek sırası tekrar alınır.

Bu işlem tortulanmanın bitirilmesine kadar devam eder. Nişan alma (kaşıkla pekmezi akıtma) denilen yöntemle pekmez, bal kıvamına gelinceye kadar kaynatma işlemi devam edilir ve dinlendirilerek tülbentlerde son tortularda süzülerek pekmez oluşur. Kaşıkla akıtılan pekmezin bir noktadan değil, yan yana iki yerden damlaması gerekmektedir. Cam kavanoz, plastik şişe ve bidonlara konularak köylünün kendi ihtiyacı, eş, dost akrabaları ve pazar için satım için üretilen pekmez hazır hale getirilir. Hasandede köyünde -kooperatif olmadığı için- alınan bilgiler doğrultusunda yaklaşık olarak 50 bin litre pekmez üretilmektedir. Kalecikkarası çeşidi için 8 kg üzümünden 1 litre pekmez, Hasandede beyazı çeşidi için 5 kg üzümünden 1 litre pekmez, Öküz gözü çeşidinde 4 kg üzümünden 1 litre pekmez elde edilmektedir.

Fotoğraf 3.13 Pekmez Kaynatma

3.3. Sirke Üretimi

Sirke üretiminde en çok yaş ve kuru üzüm kullanılır. Üzüm sirkesi biyolojik yolla, taze üzümünden elde edilen şaraptan, asetik asit fermantasyonu ile elde edilen sirkeye denir.

Sirke, şarabın bozulmuş halidir. Üzüm fermente edilir. 1 avuç nohut, 1-2 küp şeker, ekmek içi katılarak kaynamaya alınır. Posalar ayrılır ve mayalanır. Üzerinde sirke sinekleri oluşur. Sirke sinekleri sıvıyı mayalaştırır.

Üzümün ve bünyesinde şeker bulunan diğer yaş veya kurutulmuş meyvelerin yahut nişastalı ve şekerli maddelere çeşitli ön işlemler uygulanarak elde olunan şıraların önce etil alkol, sonra asetik asit fermantasyonuna uğraması sonucu, yahut şaraplardan asetik asit

fermantasyonu yoluyla elde edilen mamuldür (Anon. 1988). Şeker içerikli ürünlerden sirke oluşum süreci etil alkol fermentasyonu ve asetik asit fermentasyonu olmak üzere birbirini takip eden 2 aşamalı bir süreçtir.

Sirke fermentasyonu oksidatif bir fermentasyondur. Etanol'un seyreltilmiş halinde hava (oksijen) varlığında *Acetobacter* spp. tarafından sirke asidine ve suya okside olmasıdır (Türker, 1963; Özkaya ve ark., 1991; Plessi, 2003). Sirke etil alkolden asetik asit fermentasyonu sonucu elde edildiğine göre, alkol elde edilebilen şekerli ürünlerden, şekere dönüşebilen hububat gibi nişastalı hammaddelerden veya ispirotadan sirke yapılabilir. Sirke üretiminde sirkeleşmeye etki eden faktörler; sıcaklık, alkol, hava (oksijen varlığı) ve kullanılan mikroorganizma çeşidi olmak üzere 4 başlık altında verilebilir. Genel olarak pratikte sirke bakterilerinin optimum çalışma sıcaklıkları 28-30°C aralığındadır, sirke bakterilerinin faaliyeti 15°C'den aşağıya düşüldükçe giderek yavaşlar, 40°C'nin üstündeki sıcaklıklar ise sirke bakterileri için tehlikeli sayılır (Türker, 1963; Plessi, 2003). Sirke bakterileri en çok % 13'lük alkole dayanırlar daha yüksek oranlarda alkol içeren ortamlarda çalışmazlar, sirkeleşecek şaraptaki alkol oranı yüksek ise en uygun olarak alkol oranı % 10 olacak şekilde su ilave edilir. Diğer taraftan ortamda alkol kalmayınca sirke bakterileri ihtiyaçları olan enerjiyi sağlayabilmek için asetik asidi parçalamaya başlarlar buna "üst oksidasyon" denir, üst oksidasyonun önüne geçmek için sirkeleştirilen sıvıdaki alkol oranı % 0.5'e düştüğünde sirkeleşmeye son verilir. Asetik asit fermentasyonu aslında bir oksidasyon olduğundan, sirkleşmede mutlaka havaya ihtiyaç vardır. Sirkeleşecek sıvının hava sathı ne kadar geniş olursa sirke bakterileri o nispette hızlı çoğalır ve sirkeleşme o denli hızlı olur (Türker, 1963; Özkaya ve ark.,1991).

Hasandede köyünde yaklaşık olarak 400-500 litre geleneksel sirke üretimi gerçekleştirilmektedir.

3.4. Yaprak Üretimi

Şaraplık üzüm çeşitleri kalın damarlı tüylü olduğu için yaprak üretiminde tercih edilmez. Sofralık üzüm çeşitlerinin yaprakları tercih edilir. Ülkemizde daha çok Narince ve Sultaniye üzüm çeşitleri yaprakları kullanılır. Mayıs ayında ilk çıkan yapraklar asmanın alt yaprakları olduğu için değerlendirilmez. Yaprak üretiminde üst yapraklar değerlendirilirken Hasandede beyazı ve Sunguroğlu üzüm çeşitlerinin asma yaprakları köyde yıllık 200 kg olarak değerlendirilir.

3.5. İçecek Üretimi

Taze üzüm ve şırasının etil alkol fermentasyonuna bırakılması sonucunda elde edilen şarap yaklaşık % 10-13 alkol içeren alkollü bir içkidir. Şaraplar rengine göre beyaz, pembe ve kırmızı, şeker içeriğine göre sek, yarı tatlı ve tatlı şarap olarak gruplandırılır. Genellikle beyaz şarap yapımında beyaz çeşit üzüm, kırmızı şarap yapımında ise koyu renkli üzümler kullanılır. Dünyada üretilen üzümün yaklaşık %71'i şaraba işlenerek değerlendirilir, ülkemizde ise bu oran % 11 düzeyindedir (TUİK, 2019).

Fotoğraf 3.14 Kalecik Karasından Elde Edilen Beyaz ve Kırmızı Ev Tipi Şarap

Hasandede köyünde şarap üretimi için tercih edilen üzüm türleri Kalecik karası, Hasandede beyazı (Sunguroğlu)dur. Hasat edilen üzümler saplarından ayrılır ve patlatılır ama ezilmez. 20 litrelik bir kabın 15 litresine üzümler konulur. Geri kalan 5 litrelik kısım fermentasyon için boş bırakılarak bir hafta bekletilir.

Şarapta iki şekilde fermentasyon işlemi yapılır: Kaynama sonucunda oluşan fermentasyon ki bu fermentasyona hızlı fermentasyon denir. Bu şekilde alkol seviyesi düşük kalır ve meyve tadı oluşmaz. Diğer fermentasyon şekli ise fermentasyonun uzun sürede gerçekleştiği ağır fermentasyondur. Ağır fermentasyonda kaynatma esnasında kapların etrafına buzlar konulur ve kaynatma süresi uzatılır veya ortam serin tutulur. Ağır fermentasyonda meyve tadı ve aroması yüksek, alkol oranı yüksek olur. Tanenler şıraya geçtiği için kaliteli şarap oluşur.

Bir haftalık fermentasyondan sonra kabın içerisindeki cibre yani posa alınır ve şıra bırakılır. Alınan posalar şıraya tekrar sıkılır ki tanenler şıraya geçerek rengini versin. Kabın

içerisinde şıra kalır ve posa alınır. Bu aşamadan sonra oksijen baş düşmandır. Kap okside olursa çürümüş yumurta kokusu vererek şarap sirkeleşmeye başlar. Kabin üstünden küçük bir delik açılarak ince bir hortum yerleştirilir ve hortumun etrafı oksijen almayacak şekilde kapatılır. Bu hortumu hemen yanında su dolu bir kovanın içine bırakarak kabarcıkların oluşması beklenir. Yaklaşık bir ay sonra kapta bulunan yaklaşık 2 cm yüksekliğinde olan çökelen tortunun alınması gerekir. Tortu alınmaz ise şarabın tadı acı olur, erken alınırsa da meyve tadı yani aroması oluşmaz. Tortu alındıktan sonra kap tekrardan kapatılarak kışın ikinci bir tortu alınır. Artık üçüncü bir tortu oluşmaz ve damıtılarak ev tipi şarap elde edilir. Köyde yaklaşık olarak 20 bin litre şarap üretimi yapılır.

Fotoğraf 3.15 Satışa Hazır Ev Tipi Şaraplar

Fotoğraf 3.16 Şarap Yapımında Kullanılan Bidonlar

Köyde; Hasandede beyazı, Hasandede siyahı, Sungur oğlu, Devediş, Gül güllü, Siyah kuşüzümü, Beyaz kuşüzümü üzüm cinslerinden şarap yapılmaktadır. İki kiloya yakın üzümünden bir litre şarap elde edilmektedir. Şarapların fiyatı kalitesine ve yılına göre değişmektedir.

Fotoğraf 3.17 Bidonda Durulanan Şarap

Fotoğraf 3.18 Şişelenerek Serin Yerde Bekletilen Şaraplar

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL HASANDEDE BAĞCILIĞININ SORUNLARI

VE

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hasandede köyünde yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda bağcılık ile ilgili sorunlar tespit edebildiğimiz kadarıyla aşağıda belirtilmiştir.

4.1. Sorunlar

- 1.Orta Anadolu Petrol Rafinerisinin köye çok yakın olması nedeniyle tarım alanlarında hastalıkların arttığını ve verimin düştüğünü,
- 2.Rafinerinin etkileri nedeniyle ürünlerinin özellikle Kırıkkale’de eskisi gibi rağbet görmediğini,
- 3.Özellikle genç nüfusun azalması ile birlikte bağ alanlarının sayısında düşüş ve bağcılığın kaderine terk edildiğini,
- 4.Bağ ürünlerinde yeni teknolojik imkânların pahalı olmasından dolayı kullanılmadığını,
- 5.Bazı yıllarda yaşanan kuraklıklar nedeniyle rekolte kaybı yaşadıklarını,
6. Köyde kooperatif bulunmaması nedeniyle pazar bulmada sıkıntı yaşadıklarını,
- 7.Şarap üretiminde 360 litrenin üzerinde üretime devletin yasak getirmesi ve satılmasına müsaade etmemesi nedeniyle üretimde sıkıntı yaşadıklarını,
8. Bazı çiftçilerce bilinçsiz yapılan kış budamaları ve aşırı gübrelemenin rekolte kayıplarına neden olduğunu,
- 9.Üzüm fiyatlarının istikrarsız olduğunu,
- 10.Hasandede beyazını yeterince tanıtamadıklarını,
- 11.Eskiden yapılan festivallerin artık köyde yapılmaması nedeniyle geniş kitlelere ulaşamadıklarını ve ürünlerinin unutulmaya yüz tuttuğunu,
12. Anaç fidan fiyatlarının yüksek oluşu nedeniyle omcaları yenileyemediklerini,
13. Bağ alanlarını çevirecek tel, direk gibi materyallerin pahalı oluşunu,
14. İlaç, gübre ve mazot fiyatlarının yüksek oluşunu,
15. Şarap tüketiminin Türkiye’de düşük seviyede olduğunu,
18. Bazı köylülerin bağ alanlarını bozarak başka amaçlar için kullandığını,

19. Gelirin düşük olması nedeniyle bağ alanlarını satan çiftçi sayısının azımsanmayacak kadar fazla olduğunu,

20.Üzüm üretiminin bağ alanlarına oranınca yetersiz seviyede kaldığını ve uzman desteği verilmesini,

21.Kredi faizlerinin yüksekliği nedeniyle anaç, ekipman v.b ürünleri yenileyemediklerini,

22.Köyde üzüm ve üzüm ürünlerini işleyecek tesislerin olmamasının sıkıntı yarattığını,

24. Eskiden hep beraber yapılan bağ bozumu, şarap üretimi, pekmez üretimi, sirke üretiminin yerini bireyselleşmenin aldığını,

25.Kızılırmak Nehrindeki su seviyesinin azaldığını ve bilinçsizce yapılan sulama nedeniyle su sıkıntısı çektiklerini,

26.Soğuk hava depolarının olmadığını ve satılamayan üzümlerin bozulduğunu,

27.Özelikle kış aylarında uzman kişilerin köye gelerek seminer vermelerinin olumlu olacağını beyan etmişlerdir.

4.2. Çözüm Önerileri

1. Hacılar köyünde bulunan Orta Anadolu Petrol Rafinerisinin tarım ürünlerinde verim düşüklüğüne ve hastalıklara neden olup olmadığı TBMM, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ziraat Fakültelerinde araştırılmalı ve varsa sorunlara çözüm getirilerek kaybolmakta olan geleneksel Hasandede bağcılığı kurtarılmalıdır.

2.Köylünün ürününü satacağı pazar ve pazarlama imkânları sağlanmalıdır.

3.Bağ alanlarında başta Ege Bölgesinde uygulanan yeni yöntem ve tekniklerin, teknik uzmanlar gönderilerek Köyde üzüm yetiştiriciliğinin tekrardan canlanması sağlanmalıdır.

4.Üreticiye faizsiz veya düşük faizli uzun kredi imkanları sağlanarak ekipman ve diğer materyalleri almaları sağlanmalıdır.

5.Bazı yıllarda yaşanan kuraklık nedeniyle oluşan rekolte kaybından dolayı üreticiler tarlalarını ve bağ alanlarını sigorta ettirmelidirler.

6. Köyde acilen kooperatif ve fabrika kurarak üzüm ve üzüm ürünlerini değerlendirecek kuruluş ve tesislerin faaliyete geçmesi sağlanmalıdır.

7.Köyde kayıt dışı üretilen şaraplar kayıt altına alınarak kota uygulamasına son verilmesi gerekmektedir.

8.Bilinçsizce yapılan ilaçlama, gübreleme, sulama ve terbiye sistemleri için ziraat fakültelerinden, il tarım müdürlüklerinden destek alınarak rekolte kayıpları önlenmelidir..

9. Üzüm fiyatlarında görülen fiyat istikrarsızlığı önlenmeli ve taban fiyat uygulaması ilan edilmelidir.

10. Başta Kırıkkale Valiliği olmak üzere, Kırıkkale Milletvekilleri, Kırıkkale Ziraat Fakültesi, Kırıkkale İl Tarım Müdürlüğü, Hasandede Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği işbirlikleri ile Hasandede Beyazı ve Hasandede üzüm yetiştiriciliği basın ve yayın yoluyla yurt içi ve yurt dışına tanıtılmalı ve her yıl yakın komşusu Kalecik'te yapılan şenliklerin/festivallerin Hasandede köyünde de yapılması sağlanmalıdır.

11. Üreticiye anaç fidan desteği sağlanmalı ve modern aşılama teknikleri için eğitim verilmelidir.

12. Üreticiye gübre, mazot indirimi sağlanmalıdır.

13. Şarap tüketiminin Türkiye'de düşük seviyede olması nedeniyle Hasandede köyünde üretilen geleneksel ev tipi şarapların dünya piyasalarına açılması için gerekli planlamalar yapılarak alınmalıdır.

14. Bağ alanlarının bozularak başka amaçlar için kullanılmasının sebepleri araştırılarak uygulamanın önüne geçilmelidir.

15. Üzüm üretiminde uygulanan babadan oğula geçen tüm tekniklerin küresel iklim değişikliği de dikkate alınarak yeni teknikler ile bütünleştirilmesi için üreticiye eğitimler verilmelidir.

16. Başta Kızılırmak Nehri olmak üzere, Hasandede Göletinden yapılan bilinçsiz sulama için tedbirler alınmalıdır.

17. Toprak analizlerinin her iki yılda bir yaptırılarak bilinçsiz gübre uygulamasının önüne geçilmelidir.

18. Sondaj çalışmalarına ağırlık verilmeli ve kuraklığın etkisi azaltılmalıdır.

19. Alevi kültürünün getirdiği, birliktelik, dayanışma, yardımlaşma ve işbirliğinin istenilen seviyeye ulaşamaması.

20. Hasandede köyü merkez olmak üzere çevresinde bulunan yerleşim alanlarında bağıcılıkla uğraşan üreticiler tek çatı altında birleşerek kalkınma sağlanmalıdır.

SONUÇ

Nüfusu 2000 'in altına düştüğü için 2012 yılında köy statüsüne geçen Hasandede'de ekonomik olarak kayıplar ve özellikle Hasandede beyaz üzümü ve ev tipi şarap üretiminde çok ciddi gerilemeye neden olmuştur.

Yörede bağ alanlarında geleneksel üzüm yetiştiriciliği yapılmakta olup, bağcılıkta yapılan yöntem ve tekniklerin eski usuller ile uygulaması, bağcılıktaki yeni teknik ve teknolojik gelişmelere uzak kalındığını göstermiştir. Bu da özellikle mevcut bağ alanlarında verim düşüklüğüne neden olmaktadır. Köydeki omçaların yaşlı olduğu ve yetiştirilen üzüm çeşitlerinin ekonomik değerinin azaldığı görülmüştür. Köyün iklim ve toprak şartlarına uyumlu yeni bağ çeliklerinin getirilerek v bağ alanları yenilenmelidir.

1988 yılında kurulan fabrikanın da etkisiyle üzüm ve şarapları hem Türkiye hem de yurtdışına satılan Hasandede köyünde fabrikanın 2007 de kapanması ile üretimin azalması, başta genç nüfusun Kırıkkale ve Ankara illerine göç etmesi, tarımdan elde edilen gelirin yıldan yıla düşmesi, daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak amacıyla tarım arazilerinin satılması ve şehirden ev ve evler alınarak kiraya verilmesi veya yeni iş imkânları, emekli olunarak ticari üretim yerine ek gelir getirmek amacıyla yapılan bağcılık, yeni yöntem ve tekniklerin köyde yeterince kullanılmaması rafinerinin, kuraklığın, erozyonun getirdiği verim düşüklüğü, mazot ve gübre ve ekipman fiyatlarının yüksek oluşu nedeniyle geleneksel Hasandede Bağcılığı kaybolma noktasına gelmiştir.

Geleneksel bağcılığın kaybolmaması ve gelecek nesillere de aktarılabilmesi için yukarıda maddeler halinde belirtilen ve sorunlar ve çözüm önerileri ilgili merciiler tarafından dikkate alınarak çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aba G.Ö. ve Işın Ş. (2014). “Dünyada ve Türkiye’de İyi Tarım Uygulamalarının Gelişimi”. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 3-5 Eylül, Samsun.
- Ağaoğlu, Y.S. (1999). *Bilimsel ve Uygulamalı Bağcılık (Asma Biyolojisi)*. Kavaklıdere Eğitim Yay. No: 1.
- Alemdar, Ö. (2019). *Bağcılıkta İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Üreticilerin Bilgi Düzeyinin İncelenmesi: Manisa İli, Salıhlı İlçesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arınç, K. (2006). *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*, Coğrafyacılar Derneği, , Balıkesir.
- Atalay, İ. (1983). *Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri*, Mega Ofset Mat., Erzurum.
- Atalay, İ. (2011). *Türkiye Vegetasyon Coğrafyası*, Ege Üniv. Edebiyat Fak., Türkiye Çevre Atlası, İzmir.
- Atalay, İ. (2012). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım, İzmir.
- Aydoğan, İ. (1986). *Genel Fiziki Coğrafya*, Meta Matbaacılık, İzmir.
- Bulut, İ. (2006). *Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları*. Gündüz Eğitim Yay. Ankara.
- Erinç, S. ve Öngör, S. (1978). *Türkiye Coğrafyası*, Güven Yayınevi, Ankara.
- Kanat, H. M. (2016). *Hasandede (KIRIKKALE) Belediyesi Revize İmar Planına Esas Jeoteknik Etüt Gerektiren Alanların Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu*, Ankara.
- Karasar, N. (2013). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Kincal, A. (2017). *Kırıkkale Merkez Hasandede Köyünün Coğrafi Etüdü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıracı, M. (2021). *Pratik Bağcılık*, Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tekirdağ.
- Köksal, A. (1968). “Mevzii Coğrafya Yönünden Kırıkkale-Keskin ve Delice”. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, Ankara.
- Semerci, A., Kızıltuğ, T., Çelik, A. ve Kıracı, M. (2016). “Türkiye Bağcılığının Genel Durumu”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. Sayı 20, Hatay.
- Şahin, C., Doğanay, H. ve Özcan, N. A. (2005). *Türkiye Coğrafyası*, Tarcan Matbaacılık, Ankara.

İnternet kaynakları

<http://hasandede.de/> (erişim tarihi: 03.02.2022)

<https://wikifarmer.com/tr/asma-bitkisi-hakkinda-bilgi/> (erişim tarihi: 03.02.2022)

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	TAMER KOÇ
EĞİTİM DURUMU	
Lise Eğitimi	Çiçekdağı Lisesi
Lisans Eğitimi	Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Öğretmenliği Bölümü,
Yüksek Lisans Eğitimi	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Antalya
Tez Konusu	Hasandede Geleneksel Bağcılığının Coğrafi Esasları
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMLERİ	
Trabzon Hasan Cansız Kom Lisesi 1994-1996 Coğrafya Öğretmeni	
Yerköy Ticaret Lisesi 1997-2002 Coğrafya Öğretmeni	
Yerköy Şehit Sedat Nezih Özok Anadolu Lisesi 2002-2008 Coğrafya Öğretmeni	
Altındağ Uluğbey Anadolu Lisesi 2008-2009 Coğrafya Öğretmeni	
Altındağ Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi 2009-2019 Müdür Yardımcısı	
Altındağ Şerife Bacı Bacı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2019-2022 Müdür Yardımcısı	
Kalecik Anadolu İmam Hatip Lisesi 2022- Okul Müdürü ve Başöğretmen	